

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

นวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น เรื่อง จิตพุทธอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น เป็นนวัตกรรมทางสังคม (Social Innovation) ที่มุ่งเน้นการทำความเข้าใจและตั้งคำถามต่อสถานการณ์การรวมกลุ่มทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์แก่ท้องถิ่น ซึ่งจะนำไปสู่การออกแบบการพัฒนาท้องถิ่นตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ซึ่งเรียกว่า จิตพุทธอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น โดยกระบวนการสร้างจิตสำนึกรับผิดชอบต่อท้องถิ่น คุณค่าอันดีงามของครอบครัวไทย การมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนอันจะนำไปสู่การพัฒนาครอบครัว ท้องถิ่น ชุมชนบ้านหนองสนมให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขตามอัตภาพและสิ่งที่มีตนเองมีอยู่ โดยมีฐานคิดนวัตกรรมว่า “แบ่งปันเพื่อเปลี่ยนแปลงสู่ชีวิตที่มีความสุข”

การสร้างกระบวนการจิตพุทธอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่นที่เหมาะสม ได้ทำการศึกษา ค้นคว้าและออกแบบการวิจัย โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methodology) คือ การวิจัยเชิงคุณภาพควบคู่การวิจัยเชิงปริมาณและประยุกต์ใช้ระเบียบวิธีการวิจัย (Methodology) ของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community – based Research : CBR) และใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสังเกต (Observation) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) แนวคำถามการสนทนากลุ่ม (Focus Group) แนวคำถามการจัดกิจกรรมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Workshop) อีกทั้งยังใช้การวิจัยเชิงปริมาณ เพื่ออธิบายคุณลักษณะของกลุ่มเป้าหมาย

ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นลำดับ ดังนี้

1. การศึกษาสถานการณ์การรวมกลุ่มทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์แก่ท้องถิ่นของชุมชนบ้านหนองสนม

1.1 สำคัญ การศึกษาสถานการณ์การรวมกลุ่มทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์แก่ท้องถิ่นของชุมชนบ้านหนองสนม ตำบลก้ามปู อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม มุ่งเน้นที่จะศึกษาสถานการณ์และพฤติกรรมของกลุ่มคนในสังคมบ้านหนองสนม ในด้านการมีส่วนร่วมคิด ร่วมกำหนดแนว ทาง และร่วมทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นบนหลักการพึ่งพา

ตนเองที่คำนึงถึงศักยภาพ ทรัพยากร ภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีชีวิต วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม
ในชุมชน ทั้งในอดีตและปัจจุบัน

1.2 วิธีการศึกษา

1.2.1 กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ พระสงฆ์และสามเณร ผู้นำชุมชน ครู เยาวชน
ปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มอาชีพในชุมชน นักวิชาการ ผู้สูงอายุและประชาชนทั่วไป จำนวน
60 คน

1.2.2 เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสำรวจ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์เชิงลึก
แนวคำถามการสนทนากลุ่ม แนวคำถามการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้

1.2.3 ขั้นตอนศึกษา แบ่งเป็น 5 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นที่ 1 จัดตั้งผู้ช่วยนักวิจัย ขั้นที่ 2
ค้นหา กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเพื่อกำหนดกลุ่มเป้าหมายและกำหนดทิศทางการขับเคลื่อนกิจกรรม
งานวิจัย ขั้นที่ 3 ศึกษาสถานการณ์และพฤติกรรมของกลุ่มคนในสังคมบ้านหนองสนม ในด้าน
การมีส่วนร่วมคิด ร่วมกำหนดแนวทาง และร่วมทำกิจกรรม เพื่อพัฒนาท้องถิ่น ขั้นที่ 4
กำหนดกลุ่มเป้าหมายและทิศทางการขับเคลื่อน ขั้นที่ 5 การวิเคราะห์และสรุปบทเรียน

1.2.4 ระยะเวลาในการศึกษา ได้แก่ เดือน กันยายน – ตุลาคม 2556

1.3 ข้อค้นพบในการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้ได้ข้อค้นพบซึ่งเป็นสาระสำคัญดังนี้

1.3.1 จัดตั้งผู้ช่วยนักวิจัย โดยจัดตั้งจากบุคคลในชุมชน ได้แก่ นางอภิญญา
ชาญศิริ อายุ 49 ปี อาชีพ พยาบาลวิชาชีพ มีความรู้ ความสามารถและมีประสบการณ์ในการ
วิจัยเชิงคุณภาพ ทำหน้าที่บันทึก เก็บรวบรวมข้อมูล บันทึกภาพ ตลอดจนแสดงความคิดเห็น
ร่วมวิเคราะห์ข้อมูล และ นายโชคชัย ภูมิศรีจันทร์ อายุ 57 ปี อาชีพ ข้าราชการครู มีความรู้
และความสามารถในการวิจัยเชิงคุณภาพ ทำหน้าที่ประสานงานระหว่างผู้วิจัยกับผู้ให้ข้อมูลใน
ชุมชน และกลุ่มเป้าหมาย สํารวจและจัดทำแผนที่ชุมชน ร่วมกับผู้วิจัย

1.3.2 ค้นหากลุ่มผู้ให้ข้อมูลเพื่อกำหนดกลุ่มเป้าหมายและกำหนดทิศทางการ
ขับเคลื่อนกิจกรรมงานวิจัย โดยผู้วิจัยและผู้ช่วยนักวิจัย ได้สำรวจ สังเกต สัมภาษณ์แบบ
ไม่เป็นทางการ จากบุคคลในชุมชนที่มีส่วนในการร่วมทำกิจกรรมในท้องถิ่น มีจิตใจเมตตา
เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความรู้เกี่ยวกับประวัติชุมชน ผู้นำด้านจิตวิญญาณได้แก่ พระสงฆ์/สามเณร
ผู้นำชุมชน ครู เยาวชน ปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มอาชีพในชุมชน นักวิชาการ ผู้สูงอายุและ
ประชาชนทั่วไป ได้กลุ่มผู้ร่วมให้ข้อมูล ดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6 จำนวนผู้ให้ข้อมูลเพื่อกำหนดกลุ่มเป้าหมายและทิศทางการขับเคลื่อนกิจกรรมงานวิจัยศึกษาการศึกษาสถานการณ์และพฤติกรรมของกลุ่มคนในสังคมบ้านหนองสนม

ที่	กลุ่มผู้ให้ข้อมูล	ชาย (คน)	หญิง (คน)	รวม (คน)	ร้อยละ
1	พระสงฆ์ และสามเณร	5	-	5	8.33
2	ผู้นำชุมชน	7	3	10	16.67
3	ครู	3	3	6	10.00
4	เยาวชน	2	3	5	8.33
5	ปราชญ์ชาวบ้าน	4	6	10	16.67
6	กลุ่มอาชีพในชุมชน	3	3	6	10.00
7	นักวิชาการ	2	-	2	3.33
8	ผู้สูงอายุและประชาชนทั่วไป	5	11	16	26.67
	รวม	31	29	60	100.00

จากตารางที่ 6 พบว่า การค้นหากลุ่มผู้ให้ข้อมูลเพื่อกำหนดกลุ่มเป้าหมายและทิศทางการขับเคลื่อนกิจกรรมงานวิจัยศึกษาสถานการณ์และพฤติกรรมของกลุ่มคน ในสังคมบ้านหนองสนม ในครั้งนี้ จำนวน 8 กลุ่ม เป็นชาย 31 คน หญิง 29 คน รวม 60 คน

1.3.3 ศึกษาสถานการณ์และพฤติกรรมของกลุ่มคนในสังคมบ้านหนองสนม

ในด้านการมีส่วนร่วมคิด ร่วมกำหนดแนวทาง และร่วมทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นบนหลักการพึ่งพาตนเองที่คำนึงถึงศักยภาพ ทรัพยากร ภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีชีวิต วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมในชุมชน

ในการศึกษาสถานการณ์และพฤติกรรมของกลุ่มคนในสังคมบ้านหนองสนม ผู้วิจัยได้นำหลักพุทธธรรมมาใช้เป็นแนวทางในการตั้งคำถาม ได้แก่ หลักสาราณียธรรม 6 ดังแสดงรายละเอียดในตารางที่ 7

ตารางที่ 7 การนำหลักพุทธธรรมมาใช้เป็นแนวทางในการตั้งคำถามในการวิจัย

สาราณียธรรม 6	สาระสำคัญของหลักสาราณียธรรม 6	แนวทางการตั้งคำถามเพื่อศึกษา
1. เมตตากายกรรม	การทำความดีต่อกัน ช่วยเหลือกัน ทางด้านกำลังกาย มีความอ่อนน้อมถ่อมตน รู้จักสัมมาคารวะ ไม่เบียดเบียนหรือรังแกกัน	การช่วยเหลือด้านร่างกาย การมีสัมมาคารวะต่อผู้ใหญ่ การทะเลาะวิวาทของคนในชุมชน เป็นอย่างไร
2. เมตตามโนกรรม	การคิดดี การมองกันในแง่ดี ประรณาคดีต่อกัน ไม่อิจฉาริษยา ไม่คิดอคติ ไม่พยาบาทกัน และให้อภัยต่อกันและกัน	การคิดดีและปรารณาคดีต่อกัน การอิจฉาริษยากัน และการให้อภัยต่อกัน ของคนในชุมชนเป็นอย่างไร
3. เมตตาวจีกรรม	การพูดด้วยความรักความปรารถนาดี พูดให้กำลังใจกัน และกัน ไม่นินทาว่าร้ายทั้งต่อหน้าและลับหลัง พูดแนะนำในสิ่งที่ดี และมีประโยชน์ ไม่โกหก	การพูดการนินทาว่าร้าย การพูดความจริง และการ โทกหคนอื่น ของคนในชุมชนเป็นอย่างไร
4. สาธารณ โภคี	การรู้จักแบ่งปันผลประโยชน์กัน ด้วยความยุติธรรม ช่วยเหลือกัน ไม่เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ไม่เอารัดเอาเปรียบ เอื้อเฟื้อซึ่งกันและกันอยู่เสมอ	การแบ่งปันและความเอื้อเฟื้อเพื่อแผ่ของคนในชุมชนเป็นอย่างไร
5. สีลสามัญญตา	การปฏิบัติตามกฎระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ เคารพในสิทธิเสรีภาพของบุคคลไม่ก้าวก่ายหน้าที่กัน	การปฏิบัติตามกฎระเบียบและกฎหมาย การเคารพสิทธิผู้อื่นของคนในชุมชนเป็นอย่างไร
6. ทิฎฐิสามัญญตา	มีความคิดเห็นเป็นอย่างเดียวกันคิดในสิ่งที่ตรงกัน ไม่ยึดถือความคิดของตนเป็นใหญ่ รู้จักยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นอยู่เสมอ	การยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นของคนในชุมชนเป็นอย่างไร

จากตารางที่ 7 ผู้วิจัยได้นำแนวคำถามที่ได้จากการประยุกต์หลักพุทธธรรม 6 ข้อ ไปใช้ในการศึกษา และได้ข้อมูลทั่วไปของบ้านหนองสนม ตำบลก้ามปู อำเภอพัคคณภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา สถานที่ตั้งและสภาพภูมิศาสตร์ และ สภาพสังคมและวัฒนธรรม ดังนี้

1. ประวัติความเป็นมา

จากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ผู้รู้ในชุมชนบ้านหนองสนม ได้แก่ ผู้สูงอายุ พระสงฆ์ คุณครู และผู้นำชุมชน พบว่า บ้านหนองสนมตั้งมาแล้วประมาณ 100 ปี คนกลุ่มแรกที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานที่บ้านหนองสนมในปัจจุบันมีภูมิลำเนาเดิมอยู่ที่บ้านโกทา และบ้านนาหาด อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม เนื่องจากบ้านโกทาและบ้านนาหาดในขณะนั้นมีประชากรหนาแน่นมาก โดยมี หลวงจำเจริญ ลากเจริญ เป็นผู้นำชาวบ้านอพยพมาพบทำเลที่เหมาะสม ซึ่งตั้งอยู่กลางป่าใหญ่ มีหนองน้ำ สมัยนั้นคือหนอง โสน เป็นที่ดินว่างเปล่า และมีสัตว์ป่าชุกชุม พื้นที่ที่เหมาะสมแก่การทำเกษตร จึงเลือกพื้นที่นี้เป็นที่ตั้งหมู่บ้าน และตั้งชื่อหมู่บ้านว่าบ้านหนองสนม ต่อมาเมื่อผู้คนอพยพเข้ามาอยู่มากขึ้น ในปี 2470 ได้จัดตั้งหมู่บ้านหนองสนม หมู่ 4 ตำบลก้ามปู อำเภอพัคคณภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม อย่างเป็นทางการมี นายหลัก ลากเจริญ เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก มีการจัดตั้งวัดประจำหมู่บ้าน ชื่อวัดบ้านหนองสนม ได้ตั้งโรงเรียนชื่อ โรงเรียนวัดบ้านหนองสนมในปีเดียวกัน ต่อมาย้ายมาตั้งวัดในสถานที่ปัจจุบันและตั้งชื่อว่า วัดโสมนัส และย้ายโรงเรียนมาตั้งในสถานที่ตั้งปัจจุบันชื่อโรงเรียน บ้านหนองสนมคอนตั่ว ในปี พ.ศ.2538 ได้แยกหมู่บ้านหนองสนมเป็น 2 หมู่ คือ บ้านหนองสนมหมู่ 4 และ บ้านหนองสนมหมู่ 15 ตำบลก้ามปู จนถึงปัจจุบัน

2. สถานที่ตั้งและสภาพภูมิศาสตร์

บ้านหนองสนม หมู่ที่ 4 และหมู่ 15 ตำบลก้ามปู อำเภอพัคคณภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของอำเภอพัคคณภูมิพิสัย ห่างจากตัวอำเภอประมาณ 3 กิโลเมตร โดยมีอาณาเขตติดต่อกับหมู่บ้านใกล้เคียง ดังนี้ ทิศเหนือ จรดบ้านหนองขาม ตำบลก้ามปู ทิศใต้จรดบ้านหนองไผ่ ตำบลลานสะแก ทิศตะวันออก จรดบ้านคอนตั่ว ตำบลก้ามปู ทิศตะวันตกจรดบ้านมะโม่ ตำบลลานสะแก

บ้านหนองสนมมีพื้นที่รวมทั้งสิ้น 1,800 ไร่ พื้นที่อยู่อาศัย 100 ไร่ พื้นที่ทำกิน 1,300 ไร่ และพื้นที่สาธารณะ 400 ไร่ สภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่ม สภาพดินเป็นดินร่วนปนทราย เหมาะสำหรับการเกษตร โดยเฉพาะปลูกข้าวหอมมะลิ ปลูกผัก และบางส่วน ของพื้นที่เป็นมีลักษณะเป็นทุ่งกว้าง เหมาะแก่การเลี้ยงสัตว์ เช่น วัว กระบือ

3. สภาพสังคมและวัฒนธรรม

3.1 ประชากร ประชากรส่วนใหญ่เป็นคนไทยอีสาน ใช้ภาษาอีสานเป็นภาษาพูด ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธมีเพียงส่วนน้อยที่นับถือศาสนาคริสต์

3.2 อาชีพ

อาชีพดั้งเดิม ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำนาปลูกข้าวเป็นหลัก อาชีพรองคือ การปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ เช่น โค กระบือ เป็ด ไก่ ส่วนใหญ่เลี้ยงไว้บริโภคในครัวเรือน และค้าขาย อาชีพเสริม ได้แก่ ทำข้าวหลามขาย ขายไก่ย่าง โดยเฉพาะ ข้าวหลามเป็นสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ของตำบลก้ามปู

อาชีพใหม่ ได้แก่ ทอผ้าไหม เลี้ยงสุกร ช่างก่อสร้าง เย็บผ้า เจริญวัย พลอย ช่างซ่อมเครื่องยนต์ ช่างซ่อมไฟฟ้า รับจ้างทั่วไป รับราชการครู ตำรวจ พยาบาล ซึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม ประเพณี และเทคโนโลยี ทำให้ค่าครองชีพสูงขึ้น ประชาชนจึงต้องประกอบอาชีพให้หลากหลายเพื่อความอยู่รอดของครอบครัว

3.3 การศึกษา ประชากรในท้องถิ่นได้รับการศึกษาโดยเสมอภาคกัน บ้านหนองสนม มีโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 จำนวน 1 โรง คือ โรงเรียนบ้านหนองสนมคอนตัว เปิดทำการสอนตั้งแต่ระดับปฐมวัยถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 นักเรียนที่มีความประสงค์จะเรียนต่อในระดับชั้นมัธยมศึกษา มีสถานที่เรียน คือ โรงเรียนพยัคฆภูมิวิทยาคาร โรงเรียนเอกชนอีก 2 แห่ง คือ โรงเรียนอนุบาลเอี่ยมสุข และโรงเรียนพระกุมารศึกษา หากมีความประสงค์จะเรียนสายอาชีพ มีสถานที่เรียนคือ วิทยาลัยการอาชีพพยัคฆภูมิพิสัย

3.4 ศาสนา ประชากรในตำบลส่วนใหญ่ประมาณ ร้อยละ 97 นับถือศาสนาพุทธ และประมาณร้อยละ 3 นับถือศาสนาคริสต์

3.5 ความเชื่อและประเพณี ประชากรในท้องถิ่นส่วนใหญ่เป็นชาวพุทธ มีความเชื่อในปรัชญาทางพระพุทธศาสนา ปฏิบัติตามหลักธรรมทางพุทธศาสนา ยึดถือในศีลสิบสอง ซึ่งเป็นประเพณีปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยปู่ย่าตายาย มีพิธีกรรมที่เป็นความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์ ประปนกับพิธีกรรมทางพุทธอยู่มากมาย ซึ่งแฝงอยู่ในวิถีการดำรงชีวิตของบุคคลในท้องถิ่น ตั้งแต่เกิดจนตาย เช่น พิธีอยู่ไฟหรืออยู่กรรม พิธีเลี้ยงแม่ตอบหมอบ พิธีโกนผมไฟ พิธีบวชนาค พิธีต่ออายุ พิธีสะเดาะเคราะห์ พิธีสักอนิจจาเป็นพิธีขอขมา ตัดบ่วงกรรม พิธี มัคตราสังข์ พิธีทำบุญอุทิศส่วนกุศล ประเพณีที่ถือปฏิบัติต่อกันมามีดังนี้

3.5.1	เดือนอ้าย	ทำบุญประเพณีขึ้นบ้านใหม่
3.5.2	เดือนยี่	ทำบุญประเพณีบุญคุณลานหรือบุญคุณผู้ขวัญข้าว
3.5.3	เดือนสาม	ทำบุญประเพณีบุญข้าวจี
3.5.4	เดือนสี่	ทำบุญประเพณีบุญพระเวส
3.5.5	เดือนห้า	ทำบุญประเพณีบุญสงกรานต์
3.5.6	เดือนหก	ทำบุญประเพณีบุญบั้งไฟ
3.5.7	เดือนเจ็ด	ทำบุญประเพณีบุญเบิกบ้าน
3.5.8	เดือนแปด	ทำบุญประเพณีบุญเข้าพรรษา
3.5.9	เดือนเก้า	ทำบุญประเพณีบุญข้าวประดับดิน
3.5.10	เดือนสิบ	ทำบุญประเพณีบุญข้าวสาก
3.5.11	เดือนสิบเอ็ด	ทำบุญประเพณีบุญออกพรรษา
3.5.12	เดือนสิบสอง	ทำบุญประเพณีบุญกฐิน

3.6 ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน มีความสัมพันธ์แบบพี่น้องนับถือกัน และกันเหมือนญาติ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของคนอีสานตั้งแต่ สมัยบรรพบุรุษ ต่อมาเมื่อสภาวะสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีเปลี่ยนแปลง ไปอย่างรวดเร็ว ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเริ่มลดลงเรื่อยๆ จนถึงขั้นบางครอบครัวไม่ยุ่งเกี่ยวกับใคร แยก อยู่อย่างอิสระ เป็นเพียงคนในหมู่บ้านเดียวกัน ไม่สนิทสนมกันเหมือนสมัยก่อน

3.7 การรวมกลุ่มทำกิจกรรมในชุมชน มีการจัดตั้งกลุ่มองค์กรต่างๆ ทั้งแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ได้แก่ กลุ่ม อปร.ประจำหมู่บ้าน กลุ่ม อสม. คณะกรรมการ กองทุนเงินล้าน ชุมชนเข้มแข็งมหาสารคาม โมเดล (SML) กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสตรีแม่บ้าน คณะกรรมการแกนนำชุมชนเข้มแข็งแบบเศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มสตรีแม่บ้าน กลุ่มจิตอาสา บ้านหนองสนม ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้น โดยทางราชการกำหนดรูปแบบมาให้ และมีเงิน งบประมาณสนับสนุน

3.8 ประชาชนชาวบ้าน บ้านหนองสนมมีประชาชนชาวบ้านที่มีความรู้ภูมิปัญญา ท้องถิ่นด้านต่างๆ ได้แก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม เช่น การจักสาน ไม้ไผ่ การทอเสื่ออก ช่างตีมีด ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านศิลปะพื้นบ้าน เช่น รำผีฟ้า หมอลำหมู่ หมอลำกลอน ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านเกษตรกรรม ได้แก่ การทำไร่นาสวนผสม ภูมิปัญญา ท้องถิ่นด้านแพทย์แผนไทย เช่น การนวดแผนโบราณ การใช้ยาสมุนไพร หมอน้ำมันต์ มีการ

ถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้กับบุคคลในครอบครัวสืบต่อๆ กัน ยังไม่มีการถ่ายทอดให้แก่คนทั่วไปในชุมชน

3.9 ปัญหาของชุมชน เนื่องจากเป็นชุมชนชนบทที่มีความยากจน ทำให้มีการไปขายแรงงานต่างถิ่น พ่อแม่จึงปล่อยให้ลูกอยู่ในการเลี้ยงดูของ ปู่ ย่า ตา ยาย หรืออยู่กับญาติๆ ทำให้มีปัญหาคืออื่นตามมา เช่น ปัญหาเรื่องผู้สาว ปัญหายาเสพติด ปัญหาการออกกลางคันในระดับมัธยมศึกษา เป็นต้น มีปัญหาด้านฐานะความเป็นอยู่ด้านการเงิน ภาวะว่างงาน ค่าครองชีพสูง สินค้ามีราคาแพง สังคมแตกแยก

การศึกษาศาสนาการณการรวมกลุ่มทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์แก่ท้องถิ่นของชุมชนบ้านหนองสนม ตำบลก้ามปู อำเภอพยุหะคีรีพิจัย จังหวัดมหาสารคาม แบ่งการศึกษาเป็น 2 ยุค คือ ยุคอดีต และยุคปัจจุบัน ดังนี้

1. การศึกษาศาสนาการณการรวมกลุ่มทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์ แก่ท้องถิ่นของชุมชนบ้านหนองสนมในอดีต แบ่งเป็น 2 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 ยุคบ้าน หนองสนม และบ้านหนองสนม หมู่ 4 และระยะที่ 2 ยุคบ้านหนองสนมหมู่ 4 และ หมู่ 15 โดยศึกษาใน 4 ประเด็น ได้แก่ ความสัมพันธ์ของบุคคลในชุมชน คุณธรรมและจริยธรรม ของบุคคลในชุมชน วิถีชีวิตของบุคคลในชุมชน และการรวมกลุ่มทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์แก่ท้องถิ่นของชุมชน

2. การศึกษาศาสนาการณการรวมกลุ่มทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์แก่ท้องถิ่นของชุมชนบ้านหนองสนม ในปัจจุบัน แบ่งเป็น 4 ประเด็น ได้แก่ ความสัมพันธ์ของบุคคลในชุมชน คุณธรรมและจริยธรรมของบุคคลในชุมชน วิถีชีวิตของบุคคลในชุมชน และการรวมกลุ่มทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์แก่ท้องถิ่นของชุมชน

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร สังกศต สอบถาม สัมภาษณ์เชิงลึก สันทนากลุ่ม และจัดเวทีชาวบ้าน จากผู้ให้ข้อมูลเพื่อกำหนดกลุ่มเป้าหมายและกำหนดทิศทางการขับเคลื่อนกิจกรรมงานวิจัย การศึกษาศาสนาการณการรวมกลุ่มทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์แก่ท้องถิ่นของชุมชนบ้านหนองสนม จำนวน 60 คน สรุปผลตามประเด็นที่ศึกษา ดังแสดงในตารางที่ 8

ตารางที่ 8 ผลการศึกษาสถานการณ์การรวมกลุ่มทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์แก่ท้องถิ่นของ
บ้านหนองสนม ตำบลก้ามปู อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

ประเด็นที่ศึกษา	ยุคอดีต		ยุคปัจจุบัน (2556)
	ยุคบ้านหนองโสนและ บ้านหนองสนมหมู่ 4 (พ.ศ.2470-2537)	บ้านหนองสนมหมู่ 4 และ หมู่ 15 (พ.ศ.2538-2555)	
1. ความสัมพันธ์ ของบุคคลใน ชุมชน	<p>1. มีประชากรน้อย บุคคลมีความใกล้ชิด ผูกพันกัน</p> <p>2. ความสัมพันธ์แบบ เครือญาติแน่นแฟ้น</p> <p>3. ครอบครัวอบอุ่น พ่อ แม่อยู่เลี้ยงดูลูกเป็น ส่วนใหญ่</p>	<p>1. มีประชากรมากขึ้น บุคคลมีความใกล้ชิด ผูกพันกันลดลง</p> <p>2. ความสัมพันธ์แบบ เครือญาติลดลง</p> <p>3. เริ่มมีปัญหาด้าน เศรษฐกิจ พ่อแม่ ไปทำงานต่างถิ่น ให้บุตรหลานอยู่กับปู่ ย่า ตา ยาย หรือ ญาติผู้สูงอายุ</p> <p>4. เริ่มมีความขัดแย้ง ในชุมชน</p> <p>5. เริ่มมีความเป็น ปัจเจกบุคคล ไม่ยุ่งเกี่ยวกับญาติ ครอบครัวอื่น หรือคนอื่น</p>	<p>1. มีประชากรคน มากขึ้น บุคคลมี ความใกล้ชิดผูกพัน กันลดลง</p> <p>2. มีความสัมพันธ์ แบบเครือญาติลดลง</p> <p>3. มีปัญหาด้าน เศรษฐกิจ พ่อแม่ ไปทำงานต่างถิ่น ให้บุตรหลานอยู่กับ ปู่ ย่า ตา ยาย หรือ ญาติผู้สูงอายุ เด็กขาดความอบอุ่น</p> <p>4. มีความขัดแย้ง ในชุมชนสูงขึ้น</p> <p>5. ความเป็น ปัจเจกบุคคลสูงขึ้น ไม่ยุ่งเกี่ยวกับ ต่างคนต่างอยู่</p>

ประเด็นที่ศึกษา	ยุคอดีต		ยุคปัจจุบัน (2556)
	ยุคบ้านหนองโสนและ บ้านหนองสนมหมู่ 4 (พ.ศ.2470-2537)	ยุคบ้านหนองสนม หมู่ 4 และ หมู่ 15 (พ.ศ.2538-2555)	
2. คุณธรรมและ จริยธรรมของ บุคคลในชุมชน	<p>1. เลื่อมใส เคารพ ปฏิบัติตามหลักธรรม คำสอน พระพุทธศาสนาอย่าง เคร่งครัด -เคารพเชื่อฟังผู้อาวุโส</p> <p>2. มีสัมมาคารวะ อ่อนน้อมถ่อมตน -มีความซื่อสัตย์ มีสัจจะ พูดความจริง</p> <p>3. มีความขยันหมั่นเพียร ไม่เลื่องงาน เด็ดรู้จัก ช่วยงานพ่อแม่</p>	<p>1. เลื่อมใส เคารพ ปฏิบัติ ตามหลักธรรม คำสอนพระพุทธ- ศาสนา</p> <p>2. เคารพเชื่อฟัง ผู้อาวุโสน้อยลง</p> <p>3. มีสัมมาคารวะ น้อยลง</p> <p>4. มีความซื่อสัตย์ น้อยลง บางครั้ง บิดเบือนข้อมูล เริ่มมีการพูดเท็จ เพื่อเอาตัวรอดจาก การทำผิดเล็กๆ น้อยๆ</p> <p>5. เขวายนและวัย ทำงาน ไม่ขยัน เท่ายุคก่อน เกี่ยงงาน เลื่องงานทำ</p>	<p>1. เลื่อมใส เคารพ ปฏิบัติตาม หลักธรรมคำสอน พระพุทธศาสนา</p> <p>2. เคารพเชื่อฟัง ผู้อาวุโสน้อยลง เด็กก้าวร้าวมากขึ้น</p> <p>3. มีสัมมาคารวะ น้อยลง</p> <p>4. มีความซื่อสัตย์ น้อยลง คิดว่าการ โกหกเป็นเรื่อง ธรรมดา</p> <p>5. เขวายนช่วยเหลือ งานบ้านน้อยมาก เรียนและเล่นเป็น ส่วนใหญ่</p>

ประเด็นที่ศึกษา	ยุคอดีต		ยุคปัจจุบัน (2556)
	ยุคบ้านหนองโสนและ บ้านหนองสนมหมู่ 4 (พ.ศ.2470 – 2537)	ยุคบ้านหนองสนม หมู่ 4 และ หมู่ 15 (พ.ศ.2438 – 2555)	
	<p>4. มีความเสียสละ เพื่อส่วนรวม เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แบ่งปัน ระหว่างเครือญาติ</p> <p>5. มีความสามัคคี การทะเลาะวิวาท มีน้อยมาก</p> <p>6. เครื่องคิดใน กฎระเบียบของ หมู่บ้าน และปฏิบัติ กฎหมาย</p>	<p>6. มีความเสียสละ เพื่อส่วนรวม เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แบ่งปันกัน น้อยลง</p> <p>7. ความสามัคคีใน ชุมชนลดลง เริ่มมี ความแตกแยกทาง ความคิด</p> <p>8. มีบางส่วนเริ่มไม่ ปฏิบัติตามกฎระเบียบ ของหมู่บ้าน เห็นแก่ ประโยชน์ของตนเอง เป็นหลัก</p> <p>9. มีปัญหาเกี่ยวกับยา เสพติดในชุมชน</p>	<p>6. มีความเสียสละ เพื่อส่วนรวม เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ น้อยลง แบ่งปันกัน น้อยมากส่วนใหญ่ ต้องซื้อ</p> <p>7. ความสามัคคีใน ชุมชนลดลง ความแตกแยก ทางความคิดมากขึ้น</p> <p>8. คนไม่ปฏิบัติตาม กฎระเบียบของ หมู่บ้านมากขึ้น</p> <p>9. มีปัญหาเกี่ยวกับ ยาเสพติดในชุมชน</p>
3. วิถีชีวิตของ บุคคลในชุมชน	1. อาชีพเกษตรกรรม ทำนา ปลูกผัก เลี้ยงโค กระบือ เป็ด ไก่ เพื่อ การบริโภคใน ครัวเรือน การค้าขาย โดยใช้การหาบขาย หรือใช้รถเร่ขายตาม หมู่บ้านต่างๆ	1. อาชีพเกษตรกรรม ทำนา ปลูกผัก เลี้ยง โค กระบือ เป็ด ไก่ เพื่อการบริโภคใน ครัวเรือน และ จำหน่าย มีอาชีพใหม่ เกิดขึ้น เช่น ช่างไฟฟ้า ช่างซ่อมรถยนต์	1. อาชีพเกษตรกรรม แต่ส่วนใหญ่ใช้ เครื่องจักรกล การเลี้ยงสัตว์มี น้อยลง ส่วนใหญ่ ไปทำงานรับจ้าง ต่างถิ่น

ประเด็นที่ศึกษา	ยุคอดีต		ยุคปัจจุบัน (2556)
	ยุคบ้านหนองโสนและ บ้านหนองสนมหมู่ 4 (พ.ศ.2470 – 2537)	ยุคบ้านหนองสนม หมู่ 4 และ หมู่ 15 (พ.ศ.2438 – 2555)	
	<p>2. การศึกษา เรียนที่วัด และโรงเรียนบ้าน หนองสนม การศึกษา สูงสุดใหญ่ ป.6</p> <p>3. ยึดถือประเพณีและ ความเชื่อแบบ ไทย อีสานอย่างมั่นคง สืบทอดวัฒนธรรม ประเพณีฮีตสิบสอง มีวัดเป็นศูนย์กลางการ ประกอบพิธีกรรม ต่างๆ</p>	<p>ช่างก่อสร้าง รับราชการครู ทหาร ตำรวจ พยาบาล</p> <p>2. การศึกษาเรียนที่ โรงเรียนบ้าน หนองสนม และ โรงเรียนในตัวอำเภอ การศึกษาส่วนใหญ่ จบระดับมัธยมศึกษา</p> <p>3. ยึดถือประเพณีและ ความเชื่อแบบ ไทย อีสานอย่างมั่นคง สืบทอดวัฒนธรรม ประเพณีฮีตสิบสอง มีวัฒนธรรมตะวันตก เข้ามาสอดคล้องตาม ความเจริญด้านวัตถุ และเทคโนโลยี</p>	<p>2. การศึกษาส่วน ใหญ่เรียนจบระดับ การศึกษาภาคบังคับ ระดับมัธยมศึกษา และอาชีวศึกษา มีบางส่วนเรียนจบ ระดับปริญญาตรี และปริญญาโท</p> <p>3. ยึดถือประเพณี และความเชื่อแบบ ไทยอีสานอย่าง มั่นคง สืบทอดวัฒนธรรม ประเพณีฮีตสิบสอง เยาวชนยังเข้าร่วม สืบทอดวัฒนธรรม ไม่ครบทุกคน บางคนเข้าร่วมเพื่อ ความสนุกสนาน เท่านั้น</p>

ประเด็นที่ศึกษา	ยุคอดีต		ยุคปัจจุบัน (2556)
	ยุคบ้านหนองโสนและ บ้านหนองสนมหมู่ 4 (พ.ศ.2470 – 2537)	ยุคบ้านหนองสนม หมู่ 4 และ หมู่ 15 (พ.ศ.2438 – 2555)	
4. การรวมกลุ่ม ทำกิจกรรมเพื่อ ประโยชน์แก่ ท้องถิ่นของ บุคคลในชุมชน	1. การทำบุญตักบาตร ทุกวัน และทำบุญ ในเทศกาลต่างๆ	1. การทำบุญตักบาตร วันพระน้อยลง การ ทำบุญในเทศกาล ต่างๆ คนเข้าร่วม น้อยลงเพราะ บางส่วนไปทำงาน ต่างถิ่น ไม่ได้กลับมา ทำบุญที่บ้าน	1. การทำบุญตัก บาตรวันพระน้อยลง การทำบุญใน เทศกาลต่างๆ คนเข้า ร่วมน้อยลงเพราะ บางส่วนไปทำงาน ต่างถิ่น ไม่ได้กลับมา ทำบุญที่บ้าน
	2. การทำความสะอาด ภายในบริเวณวัด สม่ำเสมอ	2. การทำความสะอาด ภายในบริเวณวัดต้อง แบ่งเวรรับผิดชอบ	2. การทำความสะอาด สะอาดภายใน บริเวณวัดต้องแบ่ง เวรรับผิดชอบ
	3. การบูรณปฏิสังขร ศาสนวัตถุโดยแรงงาน และช่างภายในหมู่บ้าน บริจาคเงินและแรงงาน ช่วยกันสร้างกุฏิสงฆ์ ศาลาการเปรียญ	3. การบูรณปฏิสังขร ศาสนสถาน โดยการ บริจาคเงินและ จ้างช่างมาเป็น ผู้ดำเนินการ	3. การบูรณปฏิสังขร ศาสนสถานโดยการ บริจาคเงินและ จ้างช่างมาเป็น ผู้ดำเนินการ
	4. การบริจาคเงิน วัสดุ และแรงงานในการ สร้างอาคารเรียน	4. การบริจาคเงิน ในการพัฒนาอาคาร เรียน	4. การบริจาคเงิน ในการพัฒนาอาคาร เรียน

สถานการณ์และ พฤติกรรม	ยุคอดีต		ยุคปัจจุบัน (2556)
	ยุคบ้านหนองโสนและ บ้านหนองสนมหมู่ 4 (พ.ศ.2470 – 2537)	ยุคบ้านหนองสนม หมู่ 4 และ หมู่ 15 (พ.ศ.2438 – 2555)	
	5. การลงแขกดำนา เกี่ยวข้าว ช่วยญาติ พี่น้องตนเอง มีหลายครอบครัว ที่ยังช่วยเหลือกันอยู่	5. การลงแขกดำนา เกี่ยวข้าวช่วยญาติ พี่น้อง มีน้อยมาก เนื่องจากขาดแรงงาน และต้องการเร่งเก็บ เกี่ยวไปขาย	5. การลงแขกดำนา เกี่ยวข้าวช่วยญาติ พี่น้อง มีน้อยมาก เนื่องจากขาด แรงงาน และ ต้องการเร่งเก็บเกี่ยว ไปขาย
	6. การรักษาความ สะอาดของหมู่บ้านใน โอกาสสำคัญๆ	6. การรักษาความ สะอาดของหมู่บ้าน ในโอกาสสำคัญๆ และปี พ.ศ.2555 เริ่มมีโครงการไม่ กวาดคุณธรรม ฝึกให้เยาวชนและ ผู้นำชุมชน ร่วมกัน รักษาความสะอาด หมู่บ้าน และวัด อย่างสม่ำเสมอ	6. การรักษาความ สะอาดของหมู่บ้าน ตามโครงการ ไม่กวาดคุณธรรม สร้างลักษณะนิสัย ขยันหมั่นเพียร รักษาความสะอาด ยังคงดำเนินการอยู่ แต่ขาดความต่อเนื่อง

1.3.4 กำหนดกลุ่มเป้าหมายและทิศทางการขับเคลื่อน

จากการศึกษาสถานการณ์และพฤติกรรมของกลุ่มคนในสังคมบ้านหนองสนม ในการรวมกลุ่มทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์แก่ท้องถิ่นของชุมชนบ้านหนองสนม ยุคอดีต และ ยุคปัจจุบัน กลุ่มผู้ให้ข้อมูลได้ร่วมกันสรุปและกำหนดคุณลักษณะของกลุ่มคนที่มีจิตพุทธอาสา เพื่อพัฒนาท้องถิ่นบ้านหนองสนม ดังนี้

1. เสียสละเพื่อส่วนรวมด้านกำลังกาย กำลังทรัพย์ อย่างเต็มใจ
2. อ่อนน้อมถ่อมตน มีสัมมาคารวะ
3. คิดดีต่อผู้อื่น ไม่อิจฉาริษยาผู้อื่น
4. พุศดี ไม่นินทาว่าร้ายผู้อื่น
5. เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักแบ่งปันผู้อื่น
6. เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว
7. รักษาทรัพย์สมบัติส่วนรวม และทรัพยากรในชุมชน
8. ยอมรับและปฏิบัติตามข้อตกลงของชุมชน
9. ต้องการถ่ายทอดความรู้ หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ตนเองมีต่อเยาวชน หรือ

ผู้ที่สนใจ

จากการกำหนดคุณลักษณะของกลุ่มคนที่มีจิตพุทธอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น บ้านหนองสนม กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเพื่อกำหนดกลุ่มเป้าหมายและผู้วิจัยได้ร่วมกันกำหนด กลุ่มเป้าหมาย โดยใช้วิธีเสนอชื่อและสอบถามความสมัครใจของผู้มีคุณสมบัติทั้งผู้ที่อยู่ในกลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลเพื่อกำหนดกลุ่มเป้าหมายและบุคคลอื่นๆ ที่อยู่ในชุมชนบ้านหนองสนม ได้กลุ่ม ตัวอย่างจำนวน 50 คน ดังแสดงในตารางที่ 9

ตารางที่ 9 จำนวนกลุ่มเป้าหมายการขับเคลื่อนกิจกรรม งานวิจัยจิตพุทธอาสาเพื่อพัฒนา
ท้องถิ่น บ้านหนองสนม ตำบลก้ามปู อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

ที่	กลุ่มเป้าหมาย	ชาย (คน)	หญิง (คน)	รวม (คน)	ร้อยละ
1	พระสงฆ์	2	-	2	4.00
2	ผู้นำชุมชน	6	2	8	16.00
3	ครู	1	1	2	4.00
4	เยาวชน	4	8	12	24.00
5	ปราชญ์ชาวบ้าน	4	6	10	20.00
6	ประชาชนทั่วไป	10	6	16	32.00
	รวม	27	23	50	100.00

จากตารางที่ 9 พบว่า กลุ่มเป้าหมายที่จะใช้ในขับเคลื่อนกิจกรรมงานวิจัย จิตพุทธอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ในครั้งนี้ เป็นชาย 31 คน หญิง 29 คน รวม 50 คน

1.4 การวิเคราะห์และสรุปบทเรียน

จากการศึกษาสถานการณ์และพฤติกรรมของกลุ่มคนในสังคมบ้านหนองสนม ในการรวมกลุ่มทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์แก่ท้องถิ่นของชุมชนบ้านหนองสนมยุคอดีตและยุคปัจจุบัน พบว่า ชาวบ้านหนองสนมในยุคปัจจุบันต้องเผชิญกับสถานะสถานการณ์ การเปลี่ยนแปลงและปัจจัยเสี่ยงที่ทำให้ชุมชนบ้านหนองสนมมีความเสื่อมถอย ทางคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงามของไทย คนในชุมชนมีความสัมพันธ์และทำกิจกรรมร่วมกันน้อยลง ครอบครัวขาดความอบอุ่น การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปันสิ่งของและอาหารกันน้อยลง มีความคิด แยกแยก ขาดความรักความสามัคคี จึงจำเป็นต้องสร้างภูมิคุ้มกันให้กับคนในชุมชนบ้าน หนองสนม โดยประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเป็นหลักยึดในการดำเนินชีวิตในชุมชน

บ้านหนองสนมมีจุดแข็งคือ มีความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา และพระสงฆ์ ผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ซึ่งเป็นผู้นำในการพัฒนาด้านจิตใจ ประกอบกับได้มีการริเริ่มสร้างกลุ่ม เครือข่ายจิตอาสาในหมู่บ้านขึ้น โดยเป็นความร่วมมือของผู้นำชุมชนและเยาวชน จึงควรนำจุด แข็งนี้ มาใช้ในการขับเคลื่อนกระบวนการจัดกิจกรรมและจัดตั้งกลุ่มเครือข่ายจิตอาสาเพื่อ พัฒนาท้องถิ่น โดยยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สาราณียธรรม 6 ซึ่งเป็นหลักธรรมอัน เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง เป็นหลักธรรมที่จะเสริมสร้างความรู้สึที่ดีให้เกิดขึ้นต่อกันและกัน อยู่เสมอในยามที่ระลึกถึงกัน เพื่อให้ชุมชนบ้านหนองสนมมีการทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อ ประโยชน์แก่ท้องถิ่น สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขตามอัตภาพและสิ่งที่คุณเองมีอยู่

2. การพัฒนากระบวนการจิตอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่นที่เหมาะสมกับชุมชน บ้านหนองสนม

2.1 สาระสำคัญ มุ่งเน้นที่จะพัฒนากระบวนการสร้างจิตสำนึกรับผิดชอบต่อท้องถิ่น คุณค่าอันดีงามของครอบครัวไทย การมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อท้องถิ่น ของชุมชนบ้านหนองสนม ตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา

2.2 วิธีการพัฒนากระบวนการจิตอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ที่เหมาะสมกับชุมชน บ้านหนองสนม

2.2.1 กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ พระสงฆ์ ครู เยาวชน ผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน และประชาชนทั่วไป จำนวน 50 คน

2.2.2 เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แนวคำถาม การสนทนากลุ่ม แนวคำถามการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้

2.2.3 ขั้นตอนในการพัฒนา แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1) จัดกิจกรรมสร้างจิตสำนึกรับผิดชอบต่อท้องถิ่น และคุณค่าอันดีงามของ ครอบครัวไทย

2) จัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อท้องถิ่น

3) การวิเคราะห์และสรุปบทเรียน

2.2.4 ระยะเวลาในการศึกษา เดือน พฤศจิกายน พ.ศ.2556 ถึง พฤษภาคม 2557 รวม 7 เดือน

2.3 การออกแบบกิจกรรมและผลการดำเนินการ

2.3.1 การจัดกิจกรรมสร้างจิตสำนึกรับผิดชอบต่อท้องถิ่น และคุณค่าอันดีงาม ของครอบครัวไทย จำนวน 2 กิจกรรม โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1) เพื่อสร้างจิตสำนึกรับผิดชอบต่อท้องถิ่น และคุณค่าอันดีงามของ ครอบครัวไทย

2) เพื่อจัดตั้งกลุ่มจิตพุทธอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น

3) เพื่อกำหนดกิจกรรมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อท้องถิ่น
กิจกรรมที่ 1 จัดเวทีชี้แจงวัตถุประสงค์การวิจัยและสนทนากลุ่ม

กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ พระสงฆ์ ครู เยาวชน ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน และประชาชนทั่วไป จำนวน 50 คน

วิธีดำเนินการ การประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย และสนทนากลุ่ม เมื่อวันที่ 16 ตุลาคม 2556 ณ วัดโสมนัส บ้านหนองสนม ผู้วิจัยได้ชี้แจงถึงความเป็นมาและ วัตถุประสงค์ ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการทำวิจัยในครั้งนี้ พระครูประทีป ฐิตญาโน เจ้าอาวาส วัดโสมนัส บ้านหนองสนม รองเจ้าคณะอำเภอพยุหะคีรี จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งเป็น สมาชิกในกลุ่มเป้าหมาย ได้แสดงสัม มานะเกี่ยวกับจิตอาสาเพื่อการพัฒนาชุมชนบ้าน หนองสนม การปฏิบัติตนตามหลักธรรมของศาสนาพุทธ สาราธิเบรกรรม 6 ซึ่งได้แก่ เมตตา ภายกรรม หมายถึง การทำความดีต่อกัน ช่วยเหลือกันทางด้านกำลังกาย มีความอ่อนน้อมถ่อม ตน รู้จักสัมมาคารวะ ไม่เบียดเบียนหรือรังแกกัน เมตตาม โนกรรม การคิดดี การมองกันในแง่ดี ปราบปรามคิดต่อกัน ไม่อิจฉาริษยา ไม่กีดกัน ไม่พยายามทัก และให้อภัยต่อกันและกัน

เมตตาวจีกรรม การพูดด้วยความรักความปรารถนาดี พูดให้กำลังใจกันและกัน ไม่นินทาว่าร้าย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง พูดแนะนำในสิ่งที่ดีและมีประโยชน์ ไม่โกหก สาธารณ โภคิ การรู้จัก แบ่งปันผลประโยชน์กันด้วยความยุติธรรม ช่วยเหลือกัน ไม่เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ประโยชน์ ส่วนตน ไม่เอาโรคเอาเปรียบ เอื้อเฟื้อซึ่งกันและกันอยู่เสมอ สีสสามัญญาตา การปฏิบัติตาม กฎระเบียบข้อบังคับต่างๆ เคารพในสิทธิเสรีภาพของบุคคลไม่ก้าวก่ายหน้าทีกัน และ ทิฏฐิสามัญญาตา ความคิดเห็นเป็นอย่างเดียวกันคิดในสิ่งที่ตรงกัน ไม่ยึดถือความคิดของตน เป็นใหญ่ รู้จักยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นอยู่เสมอ หากชุมชนบ้านหนองสนมนำมา ประยุกต์ใช้จะทำให้มีจิตที่ระลึกถึงกัน ปรารถนาดีต่อกัน ชุมชนมีความรักความสามัคคี ไม่มีความคิดแตกแยกกัน

ผลการดำเนินการ ในการสนทนากลุ่มเปิดโอกาสให้สมาชิกกลุ่มเป้าหมาย แสดงความคิดเห็น ได้ข้อสรุปว่า ชุมชนบ้านหนองสนมมีกิจกรรมที่ทำร่วมกันที่เป็นประโยชน์ ต่อชุมชนที่ชัดเจนที่สุด คือ กิจกรรมด้านพระพุทธศาสนา กิจกรรมที่ทางราชการมอบหมาย ผ่านผู้นำชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในครอบครัว เครือญาติ และบุคคลในชุมชน มีน้อยลง การพูดคุยสนทนาถึงความเป็นอยู่และการดำเนินชีวิตระหว่างคนในชุมชนน้อย เนื่องจากต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างทำมาหากิน ควรมีกิจกรรมที่ทำร่วมกันให้มากขึ้น อาจเป็นกิจกรรมระหว่างเครือญาติ กิจกรรมเพื่อประโยชน์ของชุมชน เพื่อให้คนในชุมชน มีความสัมพันธ์กันมากขึ้น ได้ใกล้ชิดกันได้พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทำความเข้าใจ ในสิ่งที่อาจเข้าใจผิดหรือคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เอื้ออาทรและแบ่งปันซึ่งกันและกัน ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นและปฏิบัติตามกฎกติกา ของหมู่บ้าน

กิจกรรมที่ 2 ศึกษาแหล่งเรียนรู้และชุมชนที่เป็นตัวอย่างในการทำกิจกรรม ร่วมกันเพื่อประโยชน์แก่ท้องถิ่น

กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ เยาวชน ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน และประชาชน หัวใจไป จำนวน 20 คน

วิธีดำเนินการ กลุ่มเป้าหมายได้ศึกษาแหล่งเรียนรู้และชุมชนที่เป็นตัวอย่าง ในการทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อประโยชน์แก่ท้องถิ่น ได้แก่ 1) ศูนย์ดูแลสุขภาพชุมชนด้วยหลัก เศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริ (อโรคยาท่งกุลาร่องไห้) 2) ศูนย์วิจัยและขับเคลื่อนภูมิ ปัญญาด้านสุขภาพท่งกุลาร่องไห้ 3) เครือข่ายพัฒนาชีวิตและเศรษฐกิจชุมชนตำบลกำแพง วิสาหกิจชุมชนกลุ่มศูนย์สมุนไพรสุขภาพตำบลกำแพง อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

4) กลุ่มแปรรูปสมุนไพร น้ำผลไม้ บ้านไทรทอง หมู่ 3 ตำบลกำแพง อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด และ 5) ศูนย์เรียนรู้ตามอัครยาชัยสวนยายเฮ้า บ้านโนนจาน ตำบลเมืองเตา อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

ผลการดำเนินการ กลุ่มเป้าหมายได้พบเห็นและศึกษารูปแบบกิจกรรมของศูนย์เรียนรู้ที่ไปศึกษาเรียนรู้ ได้ทราบแนวคิด วิธีการจัดกิจกรรม ระยะเวลาในการดำเนินการ ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น ผลที่ได้รับจากการดำเนินงานแต่ละกิจกรรม ตลอดจนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับสมาชิกของศูนย์เรียนรู้ต่างๆ เกิดแรงบันดาลใจและแนวคิดนำมาปรับใช้กับชุมชนบ้านหนองสนม

จากการจัดเวทีชี้แจงวัตถุประสงค์การวิจัยและสนทนากลุ่ม และการศึกษาแหล่งเรียนรู้และชุมชนที่เป็นตัวอย่างในการทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อประโยชน์แก่ท้องถิ่น กลุ่มเป้าหมายได้นำแนวคิดและความรู้ที่ได้รับมานำเสนอแก่สมาชิกกลุ่มเป้าหมายทั้งหมดในการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สมาชิกมีความเห็นร่วมกันว่า ให้จัดตั้งเครือข่ายจิตอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ณ วัดโสมนัสบ้านหนองสนม เพื่อขับเคลื่อนงานวิจัยครั้งนี้และกำหนดกิจกรรมการรวมกลุ่มเพื่อทำประโยชน์แก่ท้องถิ่น 4 กิจกรรม ได้แก่

1. กิจกรรมสวนสมุนไพรเพื่อชุมชน
2. กิจกรรมบ้านนี้มีรักปลูกผักแบ่งปัน
3. กิจกรรมคืนสู่ท้องนาอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี “ลงแขกเกี่ยวข้าว”
4. กิจกรรมไม้กวาดคุณธรรมนำชุมชนพัฒนา

2.3.2 การจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อท้องถิ่น

1) กิจกรรมสวนสมุนไพรเพื่อชุมชน

กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ เยาวชน พระสงฆ์ ครู ผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน และประชาชนทั่วไป จำนวน 50 คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อจัดสร้างสวนสมุนไพรเพื่อชุมชนของบ้านหนองสนม
2. เพื่อให้ชาวบ้านมีสมุนไพรใช้ในการดูแลสุขภาพ ลดภาระ

ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน

3. เพื่อรวบรวมสมุนไพรที่มีในป่าชุมชนและภายในหมู่บ้าน เป็นแหล่งเรียนรู้ของเยาวชนและบุคคลทั่วไป

4. เพื่อให้ปราชญ์ชาวบ้านด้านสมุนไพรถ่ายทอดความรู้แก่เยาวชนให้เป็น ผู้สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพร

วิธีดำเนินการ

1. กลุ่มเป้าหมายพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ครู ปราชญ์ชาวบ้านด้านสมุนไพร ประสานขอใช้สถานที่จัดสร้างสวนสมุนไพร ได้รับความอนุเคราะห์ให้ใช้พื้นที่รกร้างว่างเปล่า ของโรงเรียนบ้านหนองสนมคอนตัว สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 2 พื้นที่อยู่ที่ทิศตะวันตกของหมู่บ้าน ติดกับวัดหนองโสมนัส งบประมาณในการปรับพื้นที่ ได้รับการสนับสนุนจากชาวบ้านหนองสนม ประชาชนทั่วไปและเยาวชนร่วมกันปรับพื้นที่ และสร้างรั้วสวนสมุนไพรเพื่อชุมชน ผู้นำชุมชน ครู ปราชญ์ชาวบ้านด้านสมุนไพร ร่วมกัน สร้างที่พักสำหรับการทำกิจกรรมร่วมกัน

2. กลุ่มเป้าหมายผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้านด้านสมุนไพร และชาวบ้าน หนองสนมร่วมกันจัดหาสมุนไพรจากป่าชุมชนและสมุนไพรที่ปลูกไว้ที่บ้านของชาวบ้าน หนองสนม และร่วมกันปลูกเมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน 2556 ทั้งนี้มีชาวบ้านหนองสนม นำสมุนไพรที่หามาได้ชนิดที่ยังไม่มีในสวนสมุนไพรมาปลูกเพิ่มเติมอยู่เรื่อยๆ กรณีที่ดินเดิม ตายจะหามาปลูกทดแทนให้ใหม่

3. กลุ่มเป้าหมายปราชญ์ชาวบ้านด้านสมุนไพร เยาวชน และประชาชน ทั่วไป รับอาสาเป็นผู้ดูแลรดน้ำ กำจัดวัชพืชสวนสมุนไพรเพื่อชุมชน จำนวน 20 คน โดยมีการนัดหมายกันเอง ห่อข้าวมารับประทานร่วมกันในวันที่มาปฏิบัติกิจกรรมกำจัดวัชพืช หรือปลูกสมุนไพรเพิ่มเติม

4. กลุ่มเป้าหมายปราชญ์ชาวบ้านด้านสมุนไพรแนะนำและถ่ายทอด ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้แก่เยาวชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย ทั้งด้านประเภทของสมุนไพร การดูแลรักษา คุณสมบัติทางยา และการนำไปใช้เป็นสมุนไพรบำรุงสุขภาพ

5. กลุ่มเป้าหมายเยาวชนรวบรวมความรู้ที่ได้รับจากปราชญ์ชาวบ้าน และ ศึกษาเพิ่มเติม จัดทำคู่มือการใช้ยาสมุนไพรทุกชนิดที่มีในสวนสมุนไพรเพื่อชุมชนบ้าน หนองสนม

6. จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เชิญวิทยากรภายนอกที่มีความรู้ด้านแพทย์แผนไทย การใช้ยาสมุนไพร มาให้ความรู้เพิ่มเติมแก่ปราชญ์ชาวบ้าน เยาวชน และประชาชน ทั่วไป เพื่อใช้ประโยชน์จากสมุนไพรในสวนสมุนไพรเพื่อชุมชนบ้านหนองสนมได้สูงสุด

ผลการดำเนินการ

1. บ้านหนองสนมมีสวนสมุนไพรเพื่อชุมชน 1 แห่ง
2. ชาวบ้านหนองสนมมีสมุนไพรในไว้ใช้บำรุงรักษาสุขภาพ
3. บ้านหนองสนมมีแหล่งเรียนรู้ด้านสมุนไพรสำหรับเยาวชน
4. ประชาชนชาวบ้านด้านยาสมุนไพร ได้ถ่ายทอดความรู้แก่เยาวชนเพื่อสืบ

ทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านยาสมุนไพร

จากการสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก และการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมกิจกรรมสวนสมุนไพรเพื่อชุมชน พบว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความพึงพอใจที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมระดับมากที่สุด และมีความภาคภูมิใจที่ได้ทำกิจกรรมประโยชน์ของท้องถิ่นตนเอง มีความรู้และเข้าใจว่าตนเองและชุมชนจะได้รับประโยชน์อะไรบ้างจากกิจกรรมเหล่านี้ นอกจากนั้นยังคิดว่าตนเองมีความสุขที่ได้พูดคุย ได้ทำกิจกรรมร่วมกัน มีความเข้าใจความคิดที่ถูกต้องของผู้อื่นมากขึ้น ได้แบ่งปันอาหาร พืชสมุนไพร และความรู้ที่ตนเองมีแก่ผู้อื่น ได้ช่วยแรงงานแบ่งเบาภาระและทำประโยชน์ เพื่อผู้อื่นๆ ชาวบ้านมีความรู้ดีว่าตนเองเป็นเจ้าของสวนสมุนไพรนี้เช่นกัน

2) การจัดกิจกรรมบ้านนี้มีรักปลูกผักแบ่งปัน

กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ประชาชนชาวบ้าน เยาวชน และประชาชนทั่วไป

จำนวน 10 คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ชาวบ้านหนองสนมมีผักที่ปลอดภัยรับประทาน
2. เพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ผักแบ่งปันไว้ปลูกภายในชุมชน
3. งดรายจ่ายภายในครอบครัว
4. เพื่อให้ชาวบ้านหนองสนมมีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แลกเปลี่ยนแบ่งปัน

วิธีดำเนินการ

1. จัดหาเมล็ดพันธุ์ผัก โดยได้รับเมล็ดพันธุ์ผักพระราชทานจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จากศูนย์พันธุ์พืชจักรพันธ์เพ็ญศิริ และมูลนิธิชัยพัฒนา ร่วมกับเมล็ดพันธุ์พืชผักสวนครัวในชุมชน หรือต้นกล้าผักเพื่อแจกจ่ายให้กลุ่มเป้าหมายและชาวบ้านหนองสนมที่ต้องการ

2. ปลูกพืชผักสวนครัวที่ได้รับเมล็ดพันธุ์ โดยปลูกในแปลงรวมเพื่อเก็บเมล็ดพันธุ์ไว้แจกจ่ายในชุมชน โดยมีประชาชนชาวบ้านด้านการปลูกพืชผักสวนครัว และ

เยาวชนเป็นผู้รับอาสาในการปลูกและดูแลการเพาะพันธุ์กล้าโดยปราชญ์ชาวบ้าน ด้านการปลูกพืชผักสวนครัวเมื่อต้นกล้าเจริญเติบโตและแข็งแรงจึงแจกต้นกล้าให้แก่ชาวบ้านหนองสนมไปปลูกไว้รับประทานที่บ้าน นอกจากนี้ชาวบ้าน โดยเฉพาะกลุ่มเป้าหมายเครือข่ายจิตพุทธอาสา ทุกครอบครัวจะปลูกพืชผักไว้ที่บ้านตนเองเพื่อรับประทานเอง และแบ่งปันเพื่อนบ้าน

3. ผู้นำชุมชนประสานขอรับพันธุ์พืชผักจากทางราชการที่เป็น ไม้ยืนต้น เช่น แค สะเดา มาปลูกเสริมตามถนนทางเข้าหมู่บ้านเพื่อแบ่งปันให้ชาวบ้านมีผักรับประทาน

4. ปราชญ์ชาวบ้านด้านการปลูกพืชผักสวนครัวให้ความรู้แก่เยาวชนและประชาชนทั่วไปในการปลูกพืชผักสวนครัว

5. แบ่งปันผักสวนครัวและผักพื้นบ้านปลอดสารพิษที่ปลูกไว้แก่เพื่อนบ้าน หรือประชาชนทั่วไปนำไปรับประทาน

6. เก็บเมล็ดพันธุ์จากแปลงผักรวม และเมล็ดพันธุ์ผักที่ได้จากชาวบ้านหนองสนม รวบรวมเพื่อแลกเปลี่ยน แจกจ่ายแก่ประชาชนทั่วไป

ผลการดำเนินการ

1. ชาวบ้านหนองสนมมีผักที่สะอาด ปลอดภัยรับประทานหลากหลายชนิด

2. ชาวบ้านหนองสนมลดรายจ่ายในครอบครัว

3. ชาวบ้านหนองสนมมีเมล็ดพันธุ์ผักไว้แบ่งปันในชุมชน

4. ชาวบ้านหนองสนมมีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แลกเปลี่ยนแบ่งปัน

จากการสังเกต และสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มเป้าหมายและประชาชนทั่วไปพบว่า กลุ่มเป้าหมายมีความพึงพอใจกิจกรรมบ้านนี้มีรักปลูกผักแบ่งปันในระดับมากที่สุด มีการปลูกพืชผักทั้งที่ได้รับจากโครงการวิจัยและพืชผักพื้นบ้านแทบทุกครัวเรือน ครัวเรือนที่มีพื้นที่ว่างมากจะปลูกผักหลายชนิด เพื่อแบ่งปันและแลกเปลี่ยนกับเพื่อนบ้าน มีความสุขหากมีเพื่อนบ้านมาเก็บผักที่บ้านหรือริมรั้วบ้านที่ตนเองปลูกไว้ไปรับประทาน กลุ่มเป้าหมายที่รับผิดชอบปลูกแปลงผักรวมมีความรู้สึกที่ตนเองขยันขึ้น เพราะอยากดูแลพืชผักให้โต รู้สึกภาคภูมิใจในงาน ที่ตนเองรับผิดชอบประสบความสำเร็จ เพื่อนบ้านได้รับประโยชน์ร่วมกัน

3) การจัดกิจกรรมคืนสู่ท้องถิ่นอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี “ลงแขก เกี่ยวข้าว”

กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้นำชุมชน เยาวชน และประชาชนทั่วไป จำนวน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสร้างค่านิยมที่ต้งามในการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี “ลงแขกเกี่ยวข้าว”
2. เพื่อให้ชุมชนบ้านหนองสนมมีความรัก ความสามัคคี มีจิตอาสาช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
3. เพื่อให้ชุมชนบ้านหนองสนมรู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม
4. ลดค่าใช้จ่ายในครอบครัว

วิธีดำเนินการ

1. ประธานกลุ่มกองทุนข้าว นายวรวิทย์ ลากเจริญ ซึ่งเป็นสมาชิกในกลุ่มเป้าหมาย จัดประชุมสมาชิกกองทุนข้าว จำนวน 20 คน เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการทำงานและการบริหารจัดการเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ได้รับแจกจากเกษตรจังหวัด จำนวน 10 ครอบครัว ๆ ละ 100 กิโลกรัม สมาชิกกองทุนข้าวเสนอให้มีการทำกิจกรรมร่วมกัน นอกเหนือจากการรวมกลุ่มเพื่อรับพันธุ์ข้าว ที่ประชุมมีมติจัดกิจกรรมลงแขกเกี่ยวข้าวเพื่ออนุรักษ์ประเพณีอันดีงามของไทย และให้สมาชิกที่ได้รับเมล็ดพันธุ์ข้าวจากกองทุนแบ่งเมล็ดพันธุ์ข้าวคนละ 20 กิโลกรัม รวม 200 กิโลกรัม เพื่อจัดทำารรวมและนำเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ได้จากการรวมเป็นธนาคารเมล็ดพันธุ์ข้าวเพื่อให้ชาวบ้านหนองสนมที่ยังไม่ได้รับเมล็ดพันธุ์ข้าวใน ไปใช้เป็นเมล็ดพันธุ์ในการเพาะปลูกปีต่อไป
2. จัดหาสถานที่ในการดำเนินการกิจกรรมคืนสู่ท้องถิ่นอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี “ลงแขกเกี่ยวข้าว” ได้แก่ ที่นาของนายวรวิทย์ ลากเจริญ ประธานกลุ่มกองทุนข้าว ซึ่งยินดีให้การสนับสนุนอาหารกลางวัน น้ำดื่ม แก่สมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมพื้นที่ประมาณ 5 ไร่
3. ประชาสัมพันธ์เชิญชวนเข้าร่วมกิจกรรมคืนสู่ท้องถิ่นอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี “ลงแขกเกี่ยวข้าว” มีผู้เข้าร่วมกิจกรรม ได้แก่ กลุ่มเป้าหมายเครือข่ายจิตพุทธอาสา จำนวน 20 คน ประชาชนทั่วไป จำนวน 20 คน รวม 40 คน
4. จัดกิจกรรมคืนสู่ท้องถิ่นอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี “ลงแขกเกี่ยวข้าว” ในวันที่ 23 พฤศจิกายน 2556 โดยมีพระมหาปภิต ฐิตญาโน เจ้าอาวาสวัดโสมนัส บ้านหนองสนม แสดงสัมโมณียกรฐาเกี่ยวกับความเสียสละ การทำบุญทำทาน และอานิสงฆ์แห่งการทำความดี ก่อนที่จะเริ่มเกี่ยวข้าว ในการลงแขกเกี่ยวข้าวครั้งนี้ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ห่อข้าวพร้อมกับข้าวมาจากบ้านด้วยเพื่อนำมาสมทบเพื่อช่วยลดค่าใช้จ่ายของทีนา ทำให้มีอาหารหลากหลายชนิดแบ่งปันกันรับประทาน การเกี่ยวข้าวแล้วเสร็จในวันเดียว

ผลการดำเนินการ

1. ชาวบ้านหนองสนมยินดีเข้าร่วมกิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี “ลงแขกเกี่ยวข้าว”
2. ชาวบ้านหนองสนมมีความรัก ความสามัคคี มีจิตอาสาช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
3. ชาวบ้านหนองสนมมีเสถียรภาพเพื่อส่วนรวม
4. ลดค่าใช้จ่ายในการเกี่ยวข้าว

จากการสังเกต สอบถาม และสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เข้าร่วมกิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี “ลงแขกเกี่ยวข้าว” พบว่า บรรยากาศในการเกี่ยวข้าวมีการพูดคุยหยอกล้อ ความสนุกสนาน มีการเล่นนิทานพื้นบ้าน (นิทานก้อม) มีการร้องสรภัญญะให้เพื่อนๆ ฟัง มีการบอกเล่าข่าวสารเกี่ยวกับญาติพี่น้องที่ไม่ค่อยได้พบปะพูดคุยกัน ใบหน้ายิ้มแย้มแจ่มใส ชาวชนได้เรียนรู้วิธีการเกี่ยวข้าว

4) การจัดกิจกรรมไม้กวาดคุณธรรมนำชุมชนพัฒนา

กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้นำชุมชน ชาวชน และประชาชนทั่วไป จำนวน 30 คน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ชุมชนบ้านหนองสนมมีความรัก ความสามัคคี
2. เพื่อให้ชุมชนบ้านหนองสนมมีจิตอาสาเพื่อพัฒนาชุมชน
3. เพื่อให้ชุมชนบ้านหนองสนมมีความสัมพันธ์มากขึ้น
4. เพื่อให้ชุมชนบ้านหนองสนมสะอาด ปลอดภัย

วิธีดำเนินการ

1. ผู้วิจัยและผู้ช่วยนักวิจัย ได้ประสานงานกับ พระมหาปภิต จิตญาโน ที่ปรึกษาโครงการ ไม้กวาดคุณธรรม ซึ่งเป็น โครงการที่ฝึกให้เยาวชนในหมู่บ้านทำความดี โดยคุณเลขาธิการความสะอาดบริเวณวัดและศาสนสถาน ฝึกอบรมให้เยาวชนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์การใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ จัดอบรมกลุ่มเยาวชนในเขตบริการวัดโสมนัส และวัดเครือข้าย โรงเรียนเครือข้าย จำนวน ๑๖๐ คน เชิญชวนให้ช่วยกันลดปัญหาขยะภายในวัด ด้วยการใส่วัสดุจากธรรมชาติ เช่น ไม้กวาดทางมะพร้าว ไม้มือเสือ ในการ

ทำความสะอาด เพื่อขอต่อยอดโครงการในการพัฒนาหมู่บ้านหนองสนมให้มีความสะอาด สวยงาม เป็นระเบียบมากขึ้น และได้รับความเมตตาสนับสนุนให้ดำเนินกิจกรรม โดยความร่วมมือของกลุ่มเป้าหมายเครือข่ายจิตพุทธอาสา เยาวชนในหมู่บ้าน และประชาชนทั่วไป

2. พระมหาปภิต จิตญาโน ได้จัดประชุมชี้แจงสมาชิกกลุ่มจิตอาสา โครงการไม้กวาดคุณธรรมบ้านหนองสนม ซึ่งเป็นเยาวชนในหมู่บ้าน ร่วมกับผู้นำหมู่บ้านว่า จากเดิมกิจกรรมของโครงการไม้กวาดคุณธรรมจะดูแลรักษาความสะอาดบริเวณวัด ยากให้ ร่วมกับเครือข่ายจิตอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่นจัดกิจกรรมพัฒนาหมู่บ้านตั้งแต่ทางเข้าหมู่บ้านมา จนถึงภายในหมู่บ้าน และภายในบริเวณวัด สมาชิกโครงการเห็นด้วยและเห็นควรให้ดำเนินการอย่างสม่ำเสมอ

3. ผู้นำหมู่บ้าน คือ นายสมัย แสงสุคติ ผู้ใหญ่บ้านบ้านหนองสนมหมู่ 4 และ นายวรเวทย์ ฤทธิเจริญ ผู้ใหญ่บ้านบ้านหนองสนมหมู่ 15 ร่วมกับตัวแทนเยาวชน คือ นางสาวมยุรี แสงสุคติ กำหนดวันที่เริ่มดำเนินการคืออาทิตย์วันที่ 8 ธันวาคม 2556 และจะดำเนินการทุกวันอาทิตย์ต้นเดือนเป็นประจำทุกเดือน

4. ดำเนินการพัฒนาหมู่บ้านอาทิตย์วันที่ 8 ธันวาคม 2556 โดยผู้เข้าร่วมโครงการประกอบด้วย กลุ่มเป้าหมายเครือข่ายจิตพุทธอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ได้แก่ พระสงฆ์ 2 รูป คุณครู 2 คน เยาวชน 12 คน ผู้นำชุมชน 7 คน ปราชญ์ชาวบ้าน 4 คน และประชาชน 3 คน รวม 30 คน นอกจากนั้นมีผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมายแต่มีจิตอาสาเข้าร่วมกิจกรรม ได้แก่ เยาวชน และประชาชนทั่วไปบ้านหนองสนม 40 คน รวมผู้เข้าร่วมกิจกรรมทั้งสิ้น 70 คน ได้แบ่งกลุ่มพัฒนา ดังนี้ ถนนทางเข้าหมู่บ้านและถนนภายในหมู่บ้าน รอบสระน้ำสาธารณะประจำหมู่บ้าน ภายในบริเวณวัดและศาสนสถาน ใช้เวลาดำเนินการภาคเช้า 3 ชั่วโมง ภาคบ่าย 2 ชั่วโมง โดยมีเยาวชนที่เป็นนักเรียนบ้านหนองสนมคอนดิว บริการน้ำดื่มแก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรม และได้ร่วมกันรับประทานอาหารที่วัดโสมนัส บ้านหนองสนม โดยได้รับการสนับสนุนอาหารจากวัดโสมนัส บ้านหนองสนม และผู้นำชุมชน

ผลการดำเนินการ

1. ชุมชนบ้านหนองสนมมีความรัก ความสามัคคี
2. ชุมชนบ้านหนองสนมมีจิตอาสาเพื่อพัฒนาชุมชน สังเกตได้จากจำนวนสมาชิกที่เข้าร่วม โครงการที่ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมายเครือข่ายจิตพุทธอาสา จำนวน 40 คน
3. ชุมชนบ้านหนองสนมมีความสัมพันธ์มากขึ้น
4. ชุมชนบ้านหนองสนมสะอาด ปลอดภัย สวยงาม เป็นระเบียบ

จากการเริ่มจัดกิจกรรมครั้งแรกเมื่อวันที่ อาทิตย์ที่ 8 ธันวาคม 2556

ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความกระตือรือร้นในการพัฒนาชุมชนของตนเองให้มีความสะอาด จัดหาอุปกรณ์คือไม้กวาดทางมะพร้าว ไม้มือเสื่อ มีด จอบ เสียม ที่จะใช้ในการพัฒนามาเองทุกคน ผู้นำหมู่บ้านประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านทราบข่าวกิจกรรมก่อนการดำเนินการ ดังนั้นกิจกรรมในวันเริ่มต้นโครงการจึงดำเนินไปด้วยดี ชาวบ้านที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมจะเตรียมจัดน้ำดื่มไว้บริการที่หน้าบ้านตนเอง ด้วยความร่วมมือร่วมใจจากทุกฝ่ายกิจกรรมจึงสำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายที่วางไว้

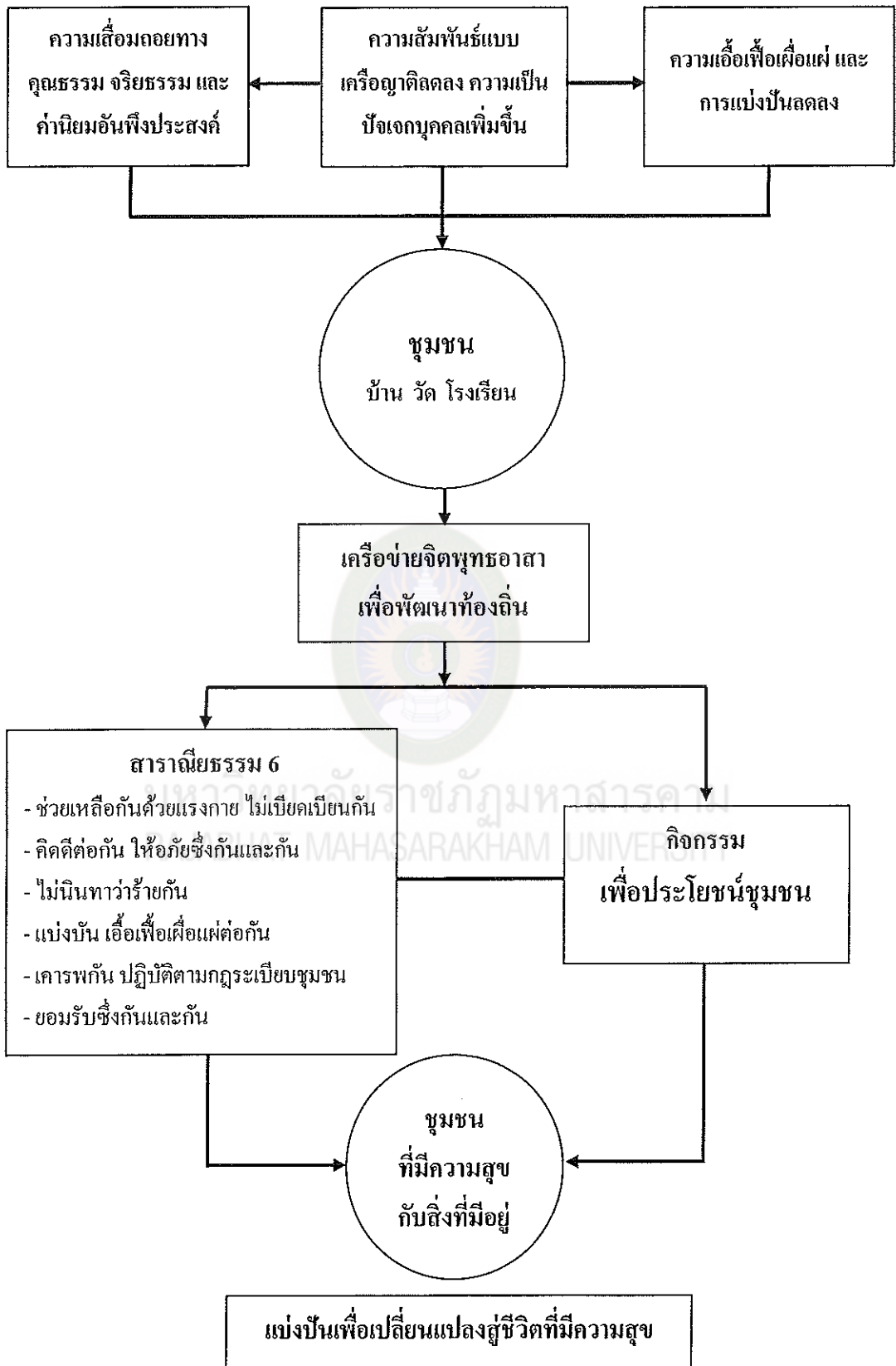
หลังจากการดำเนินการในครั้งแรกแล้ว กลุ่มเป้าหมายเครือข่ายจิตพุทธอาสาที่เป็นผู้รับผิดชอบกิจกรรมนี้ได้ประชุมร่วมกับสมาชิกเครือข่ายทุกคนและร่วมกันแสดงความคิดเห็นการดำเนินกิจกรรม ได้ข้อสรุปว่า กิจกรรมนี้ชุมชนให้ความสนใจและเข้าร่วมกิจกรรมจำนวนมาก เพราะเป็นกิจกรรมที่พัฒนาหมู่บ้านให้สะอาด เป็นระเบียบ สวยงาม ปลอดภัย ได้มีโอกาสทำกิจกรรมร่วมกัน ได้เสียสละกำลังกาย กำลังทรัพย์ ในการจัดกิจกรรม มีความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนเพิ่มขึ้น ทำให้เกิดความรักความสามัคคีกันเพิ่มขึ้น สมาชิกกลุ่มเป้าหมายรู้สึกมีความสุขที่ได้ทำความดี แม้จะเหน็ดเหนื่อยแต่เมื่อพักและได้สนทนาพูดคุยกับเพื่อน ญาติพี่น้อง ที่เข้าร่วมกิจกรรมก็หายเหนื่อย และเห็นพ้องกับผู้นำชุมชนที่จะให้มีการจัดกิจกรรมไม้กวาดคุณธรรมพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยกำหนดเป็นทุกวันอาทิตย์ต้นเดือน หากมีกิจกรรมอื่นที่จำเป็นเข้ามาตรงกัน ก็ขอให้ผู้นำชุมชนประสานผู้เข้าร่วมกิจกรรมเลื่อนเป็นวันอาทิตย์สัปดาห์ถัดไป

การจัดกิจกรรมนี้ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง แต่ไม่ครบทุกเดือนเนื่องจากบางเดือนเมื่อเลื่อนการจัดกิจกรรมออกไปแล้วจะใกล้กับวันอาทิตย์ต้นเดือนถัดไป จึงยกยอดไปเป็นเดือนถัดไป เมื่อจัดกิจกรรมต่อเนื่อง 3 เดือน พบว่า ชยะต้องจัดเก็บและสถานที่ที่จะต้องพัฒนามีน้อยลงสามารถจัดเก็บได้ในเวลาเพียง 3 ชั่วโมง จึงจัดกิจกรรมเพียงครั้งวัน ทั้งนี้เกิดจากการที่ประชาชนมีจิตสำนึก ที่ดีในการรักษาความสะอาดเพิ่มขึ้น ทุกบ้านพยายามรักษาความสะอาดภายในบริเวณบ้านและถนนหน้าบ้านตนเอง ดังนั้นกิจกรรมพัฒนาในส่วนถนนเข้าหมู่บ้านจึงลดลง มีเฉพาะการตัดแต่งกิ่งไม้หรือวัชพืชที่ขึ้นรกไม่สวยงาม และบริเวณวัดที่เป็นส่วนรวมพระสงฆ์สามเณร อุบาสกอุบาสิกาถือดูแลอย่างดีเป็นประจำ ทำให้บ้านหนองสนมได้รับคัดเลือกเป็นหมู่บ้านตัวอย่างด้านการรักษาความสะอาด หมู่บ้านส่งเสริมการเกษตรวัดพัฒนาดีเด่นของจังหวัดมหาสารคาม

2.4 การวิเคราะห์และสรุปทเรียน

จากการจัดกิจกรรมสร้างจิตสำนึกรับผิดชอบต่อท้องถิ่น และคุณค่าอันดีงาม ของครอบครัวไทย 2 กิจกรรม และกิจกรรมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อท้องถิ่น 4 กิจกรรม ของกลุ่มเป้าหมายเครือข่ายจิตพุทธอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น จากการสังเกต สัมภาษณ์เชิงลึก และสนทนากลุ่ม กลุ่มเป้าหมายเครือข่ายจิตพุทธอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ภายหลังจากการจัดกิจกรรมแต่ละกิจกรรม และภายหลังจากจัดกิจกรรมครบทั้ง 6 กิจกรรม พบว่า กลุ่มเป้าหมาย ร้อยละ 96 รู้และเข้าใจถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อท้องถิ่น มีความพร้อมและให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมอย่างดี ร้อยละ 90 ของกลุ่มเป้าหมายมีความเห็นว่ากิจกรรมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อท้องถิ่น ทั้ง 4 กิจกรรม ทำให้คนในชุมชนมีความสัมพันธ์กันมากขึ้น สามารถเข้าร่วมกิจกรรมที่ตนถนัดและทำประโยชน์ แก่ชุมชนได้ เหมาะสมที่จะนำมาใช้พัฒนาชุมชนบ้านหนองสนม ในระดับมากที่สุด

แผนภาพที่ 3 การสร้างนวัตกรรมจิตพุทธอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่นและการนำไปใช้

3. ประเมินพฤติกรรมกลุ่มคนที่ผ่านกระบวนการจิตพุทธอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น

3.1 **สาระสำคัญ** มุ่งเน้นที่จะศึกษาพฤติกรรมของกลุ่มคนที่ผ่านกระบวนการจิตพุทธอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น มีพฤติกรรมที่สำคัญ คือ เสียสละเพื่อส่วนรวมด้านกำลังกาย กำลังทรัพย์ อย่างเต็มใจอ่อนน้อมถ่อมตน มีสัมมาคารวะ คิดดีต่อผู้อื่น ไม่อิจฉาริษยาผู้อื่น พุทธิ ไม่นินทาว่าร้ายผู้อื่น เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักแบ่งปันผู้อื่น เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว รักษาทรัพย์สมบัติส่วนรวม และทรัพยากรในชุมชน ขอมรับและปฏิบัติตามข้อตกลงของชุมชน และ ต้องการถ่ายทอดความรู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อเยาวชนหรือผู้ที่สนใจ

3.2 การประเมินพฤติกรรมกลุ่มคนที่ผ่านกระบวนการจิตพุทธอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น

3.2.1 กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ พระสงฆ์ ครู เยาวชน ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน และประชาชนทั่วไป จำนวน 50 คน

3.2.2 เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แนวคำถามการสนทนากลุ่ม แนวคำถามการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้

3.2.3 ขั้นตอนในการประเมิน แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

1) ประเมินพฤติกรรมของกลุ่มคนที่ผ่านกระบวนการจิตพุทธอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น มีพฤติกรรมที่สำคัญ คือ เสียสละเพื่อส่วนรวมด้านกำลังกาย กำลังทรัพย์ อย่างเต็มใจอ่อนน้อมถ่อมตน มีสัมมาคารวะ คิดดีต่อผู้อื่น ไม่อิจฉาริษยาผู้อื่น พุทธิ ไม่นินทาว่าร้ายผู้อื่น เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักแบ่งปันผู้อื่น เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว รักษาทรัพย์สมบัติส่วนรวม และทรัพยากรในชุมชน ขอมรับและปฏิบัติตามข้อตกลงของชุมชน และ ต้องการถ่ายทอดความรู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อเยาวชนหรือผู้ที่สนใจ

2) การวิเคราะห์และสรุปบทเรียน

3.2.4 ระยะเวลาในการศึกษา เดือน มิถุนายน 2557 ถึง สิงหาคม 2557 รวม 3 เดือน

3.3 ข้อค้นพบในแต่ละขั้นตอน

3.3.1 ประเมินพฤติกรรมกลุ่มคนที่ผ่านกระบวนการจิตพุทธอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น มีพฤติกรรมสำคัญ คือ เสียสละเพื่อส่วนรวมด้านกำลังกาย กำลังทรัพย์ อย่างเต็มใจอ่อนน้อมถ่อมตน มีสัมมาคารวะ คิดดีต่อผู้อื่น ไม่อิจฉาริษยาผู้อื่น พุทธิ ไม่นินทาว่าร้ายผู้อื่น เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ รู้จักแบ่งปันผู้อื่น เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว รักษาทรัพย์สมบัติส่วนรวม และทรัพยากรในชุมชน ขอมรับและปฏิบัติตามข้อตกลงของชุมชน และ ต้องการ ถ่ายทอดความรู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อเยาวชนหรือผู้ที่สนใจ

จากการศึกษาสถานการณ์และพฤติกรรมของกลุ่มคนในสังคมบ้านหนองสนม ในการรวมกลุ่มทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์แก่ท้องถิ่นของชุมชนบ้านหนองสนมจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ผู้วิจัยและกลุ่มเป้าหมายได้ร่วมกันกำหนดคุณลักษณะของกลุ่มคนที่มีจิตพุทธอาสา เพื่อพัฒนาท้องถิ่นบ้านหนองสนม 9 ประการ ดังนี้

1. เสียสละเพื่อส่วนรวมด้านกำลังกาย กำลังทรัพย์ อย่างเต็มที่
2. อ่อนน้อมถ่อมตน มีสัมมาคารวะ
3. คิดดีต่อผู้อื่น ไม่อิจฉาริษยาผู้อื่น
4. พุคดี ไม่นินทาว่าร้ายผู้อื่น
5. เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักแบ่งปันผู้อื่น
6. เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว
7. รักษาทรัพย์สมบัติส่วนรวม และทรัพยากรในชุมชน
8. ยอมรับและปฏิบัติตามข้อตกลงของชุมชน
9. ต้องการถ่ายทอดความรู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อเยาวชนหรือผู้ที่สนใจ

ผู้วิจัยได้กำหนดตัวชี้วัดและเครื่องมือในการศึกษาพฤติกรรมกลุ่มคนที่มีจิตพุทธอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ดังนี้

ตารางที่ 10 แสดงพฤติกรรม ตัวชี้วัด และเครื่องมือในการศึกษาพฤติกรรมกลุ่มคน
ที่มีจิตพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น

พฤติกรรม	ตัวชี้วัด	เครื่องมือ
1. เสียสละเพื่อส่วนรวมด้านกำลังกาย กำลังทรัพย์ อย่างเต็มใจ	1. การช่วยเหลืองาน ส่วนรวม 2. การบริจาคทรัพย์ ในการทำบุญ และบริจาค ทรัพย์เพื่อส่วนรวม	1. แบบสังเกต 2. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก 3. แนวคำถามสนทนากลุ่ม
2. อ่อนน้อมถ่อมตน มีสัมมาคารวะ	1. การแสดงความเคารพ ต่อผู้ใหญ่ 2. การใช้คำพูดกับผู้ใหญ่	1. แบบสังเกต 2. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก 3. แนวคำถามสนทนากลุ่ม
3. คิดดีต่อผู้อื่น ไม่อิจฉาริษยาผู้อื่น	การแสดงออกพฤติกรรม หรือคำพูด	1. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก 2. แนวคำถามสนทนากลุ่ม
4. พุทธิ ไม่นินทาว่าร้ายผู้อื่น	การพุดนินทาว่าร้ายผู้อื่น	1. แบบสังเกต 2. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก 3. แนวคำถามสนทนากลุ่ม
5. เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักแบ่งปันผู้อื่น	การแบ่งปันอาหาร และ สิ่งของ	1. แบบสังเกต 2. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก 3. แนวคำถามสนทนากลุ่ม
6. เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่า ส่วนตัว	การเข้าร่วมกิจกรรมของ ชุมชน	1. แบบสังเกต 2. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก 3. แนวคำถามสนทนากลุ่ม
7. รักษาทรัพย์สมบัติส่วนรวม และ ทรัพย์ากรในชุมชน	การดูแลรักษาทรัพย์สมบัติ ส่วนรวม	1. แบบสังเกต 2. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก 3. แนวคำถามสนทนากลุ่ม
8. ขอมรับและปฏิบัติตามข้อตกลง ของชุมชน	การปฏิบัติตามข้อตกลง ของชุมชน	1. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก 2. แนวคำถามสนทนากลุ่ม
9. ต้องการถ่ายทอดความรู้ หรือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อเยาวชน หรือ ผู้ที่สนใจ	การถ่ายทอดความรู้ของ ปราชญ์ชาวบ้าน	1. แบบสังเกต 2. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก 3. แนวคำถามสนทนากลุ่ม

จากการสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการจัดเวทีชาวบ้าน ก่อนดำเนินการ ระหว่างดำเนินการ และหลังดำเนินการวิจัยจิตพุทธิศาสตร์เพื่อพัฒนาท้องถิ่น ของชุมชนบ้านหนองสนม พบว่า กลุ่มเป้าหมายมีพฤติกรรม ดังนี้

1. ด้านการเสียสละเพื่อส่วนรวมด้านกำลังกาย กำลังทรัพย์ อย่างเต็มใจ พบว่า กลุ่มเป้าหมายมีความเสียสละเพื่อส่วนรวมด้านกำลังกาย กำลังทรัพย์ อย่างเต็มใจเพิ่มขึ้น โดย ร้อยละ 100 เข้าร่วมกิจกรรมทั้ง 6 กิจกรรมด้วยความสมัครใจ ร้อยละ 80 เสียสละ ด้านกำลังทรัพย์ เพื่อใช้ในกิจกรรมพัฒนาหมู่บ้านส่วนรวมได้ตามความสามารถของตน ร้อยละ 100 เสียสละทรัพย์ตามกำลังศรัทธาและความสามารถของตนในการทำบุญ ในวาระต่างๆ เพื่อทำนุบำรุงศาสนา ร้อยละ 85 เสียสละกำลังกายในการเข้าร่วมโดยกิจกรรมสวน สมุนไพร เพื่อชุมชน ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน เยาวชนร่วมกันปรับพื้นที่ปลูกสมุนไพร กำจัดวัชพืช จัดทำที่พักสำหรับทำกิจกรรมร่วมกัน กิจกรรมบ้านนี้มีรักปลูกผักแบ่งปัน กลุ่มเป้าหมายร่วมกันปลูกผักในแปลงรวม และปลูกผักที่บ้านตนเอง และกิจกรรมไม้กวาด คุณธรรมนำชุมชนพัฒนา กลุ่มเป้าหมายร่วมกันพัฒนาหมู่บ้านพื้นที่ที่รับผิดชอบ กิจกรรม ทั้ง 3 กิจกรรมนี้ กลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องตลอดโครงการงานวิจัย ส่วนกิจกรรมคืนสู่ท้องถิ่น กลุ่มเป้าหมายและประชาชนทั่วไปร่วมกัน “ลงแขกเกี่ยวข้าว” ช่วยกันทำอาหารรับประทาน

2. ด้านอ่อนน้อมถ่อมตน มีสัมมาคารวะ จากการสังเกตและสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า โดยปกติเยาวชน หรือผู้อ่อนอาวุโสกว่าจะให้ความเคารพผู้ใหญ่ตามลักษณะนิสัย ของชาวชนบทในภาคอีสาน จะมีเยาวชนบางส่วนที่มีปัญหาในด้านนี้ ในส่วนของกลุ่มเป้าหมาย ที่เข้าร่วมกิจกรรมพบว่า ร้อยละ 90 มีความอ่อนน้อมถ่อมตน มีสัมมาคารวะต่อผู้อาวุโสระดับ ตีมาก คือปฏิบัติทุกครั้ง และร้อยละ 10 อยู่ในระดับดี คืออาจไม่เรียบร้อยสมบูรณ์ทุกครั้ง ทั้งในขณะที่ปฏิบัติกิจกรรม อยู่ภายในหมู่บ้าน และขณะนำกลุ่มเป้าหมายไปศึกษาเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้อื่นๆ

3. ด้านคิดดีต่อผู้อื่น ไม่อิจฉาริษยาผู้อื่น จากการสังเกตพฤติกรรม และ การแสดงออก ทำทาง การพูด และสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า ร้อยละ 80 มีความคิดที่ดี ไม่อิจฉา ริษยาผู้อื่น เมื่อเปรียบเทียบกับก่อนหน้าที่จะเข้าร่วมโครงการพบว่า มีพฤติกรรมดีขึ้น ทั้งนี้ กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลให้เหตุผลว่าเกิดจากการความไม่เข้าใจกัน หรือเข้าใจผิดในเรื่อง ต่างๆ เนื่องจากคนในชุมชนมีการพูดคุยหรือทำกิจกรรมร่วมกันน้อย

4. ด้านพุดดี ไม่นินทาว่าร้ายผู้อื่น จากการสังเกต การสนทนากลุ่มย่อย และการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า ร้อยละ 90 ของกลุ่มเป้าหมายมีพุดดี ไม่นินทาว่าร้ายผู้อื่น มีพฤติกรรมดีขึ้นกว่าเดิมอย่างมาก โดยให้เหตุผลว่ามีโอกาสพุดคุยทำความเข้าใจกันมากขึ้น ไม่ได้พุดจากชักถามแล้ว ได้ข้อเท็จจริงการพุดจว่าร้ายจึงไม่มีการพุดถึงอีก

5. ด้านความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักแบ่งปันผู้อื่น จากการสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม พบว่า ก่อนการเข้าร่วมกิจกรรม โครงการวิจัยความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักแบ่งปันผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็สิ่งของ หรืออาหารมีน้อยมาก ต้องซื้อเป็นส่วนใหญ่ แม้จะเป็นญาติใกล้ชิดก็ตาม ผักที่ปลูกตามบ้านมีไว้รับประทานเอง มีบ้างผักพื้นเมืองที่ขึ้นเองตามธรรมชาติจะแบ่งปันกันในชุมชน เมื่อเข้าร่วมกิจกรรม โครงการวิจัยจิตพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาท้องถิ่น จึงมีการแบ่งปันมากขึ้น โดย ร้อยละ 96 ของกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมกิจกรรมมีการแบ่งปันสิ่งของและอาหารแก่ญาติพี่น้องและเพื่อนบ้าน กิจกรรมสวนสมุนไพรเพื่อชุมชน ปลูกพืชสมุนไพร ไว้ให้ชาวบ้านชุมชนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน มีทั้งที่พืชผักและสมุนไพรรับประทานเป็นผักได้ ประชาชนชาวบ้านด้านยาสมุนไพรให้บริการยาบำรุงสุขภาพ และรักษาโรค ตามตำราของตนเองแก่ชาวบ้านชุมชน โดยไม่คิดค่ารักษา กิจกรรมบ้านนี้มีรัก ปลูกผักแบ่งปันมีการแบ่งปันเมล็ดพันธุ์และกล้าผักที่เพาะไว้ไปปลูกที่บ้าน ปลูกผักแปลงรวมเพื่อ เก็บเมล็ดพันธุ์ไว้แบ่งปัน นอกจากนั้นในหมู่บ้านได้ปลูกผักเพื่อและเปลี่ยนแบ่งปันกันแทบ ทุกครัวเรือน กิจกรรมคืนสู่ท้องนาผู้เข้าร่วมกิจกรรมห่อข้าวมาร่วมกันรับประทาน และมีการจัดตั้งธนาคารเมล็ดพันธุ์ข้าวเพื่อแบ่งปันแก่ผู้ที่ยังไม่ได้เข้าร่วมกองทุนข้าวของหมู่บ้าน

6. ด้านความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว จากการสังเกต และการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่ทำกิจกรรมเพื่อส่วนร่วมด้าน พระพุทธศาสนามากที่สุด กิจกรรมอื่นๆ เช่นการพัฒนาหมู่บ้านจะทำตามที่นัดหมายสำคัญๆ จากการเข้าร่วมกิจกรรมไม่กวาดคุณธรรมนำชุมชนพัฒนา ชาวบ้านให้ความร่วมมือและเข้าร่วมกิจกรรมต่อเนื่อง ร้อยละ 80 เข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้ง

7. ด้านการรักษาทรัพย์สินสมบัติส่วนรวม และทรัพยากรในชุมชน จากการสังเกต และสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า การรักษาทรัพย์สินสมบัติส่วนรวม และทรัพยากรในชุมชนของคนในชุมชนมีเพิ่มขึ้น ร้อยละ 96 ของกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมกิจกรรมสวนสมุนไพรเพื่อชุมชน มีความรักและหวงแหนสวนสมุนไพร ร่วมกันดูแลรักษาอย่างดี ในส่วนของชาวบ้านทั่วไปมีการรักษาทรัพย์สินสมบัติของส่วนรวม มีการตั้งข้อตกลงการใช้ประโยชน์ร่วมกัน

เช่น สระน้ำสาธารณะของหมู่บ้าน การดูแลรักษาสวนป่าชุมชน การดูแลรักษาศาสนสถาน และถนนภายในหมู่บ้าน

8. ด้านการยอมรับและปฏิบัติตามข้อตกลงของชุมชน จากสัมภาษณ์เชิงลึก และสนทนากลุ่ม พบว่า ก่อนการดำเนินการ โครงการวิจัยจิตพุทธอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น มีชาวบ้านบางส่วน โดยเฉพาะกลุ่มวัยรุ่น ไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงของชุมชน ทำตามความต้องการของกลุ่มตนเอง เช่น การขับซิ่งรถเสียงดัง การเสพสิ่งเสพผิด การดื่มเหล้ามีนเมา แล้วเกิดการทะเลาะวิวาท เมื่อจัดกิจกรรม โครงการวิจัยจิตพุทธอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่นชุมชนได้ ทำความเข้าใจและเชิญชวนให้เยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับพื้นฐานทางความคิดในการปฏิบัติตนตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาของเยาวชนส่วนใหญ่อยู่ในเกณฑ์ดี จึงทำให้การยอมรับและปฏิบัติตามข้อตกลงของชุมชนมีมากขึ้น กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมกิจกรรมสามารถปฏิบัติตนตามกฎระเบียบและข้อตกลงของชุมชน ร้อยละ 96

9. ด้านความต้องการถ่ายทอดความรู้ หรือ ปัญญาท้องถิ่นต่อเยาวชน หรือ ผู้ที่สนใจ จากสังเกต สัมภาษณ์เชิงลึก และสนทนากลุ่ม กับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน พบว่า ก่อนที่จะเข้าร่วมกิจกรรมวิจัยจิตพุทธอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ไม่คิดจะถ่ายทอดความรู้ให้กับคนอื่นนอกจากคนในครอบครัวเท่านั้น หลังจากที่เข้าร่วมกิจกรรมสร้างจิตสำนึกรับผิดชอบต่อท้องถิ่นและคุณค่าอันดีงามของครอบครัวไทย 2 กิจกรรม และกิจกรรมสวนสมุนไพรเพื่อชุมชน ร้อยละ 100 ของกลุ่มเป้าหมายที่เป็นปราชญ์ชาวบ้านมีความเต็มใจและต้องการถ่ายทอดความรู้ด้านสมุนไพรให้กับเยาวชนในหมู่บ้าน หรือชาวบ้านทั่วไปที่มีความสนใจ เยาวชนที่เข้าร่วมโครงการ ร้อยละ 88.33 ได้รับการถ่ายทอดความรู้ด้านสมุนไพร และทุกคนเต็มใจที่จะถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้อื่น เยาวชนได้ร่วมกันรวบรวมความรู้ด้านสมุนไพร ที่ได้รับการบอกเล่าหรือถ่ายทอดจากปราชญ์ชาวบ้าน และศึกษาค้นคว้าความรู้เพิ่มเติมจากอินเทอร์เน็ต จัดทำเป็นเอกสารคู่มือสมุนไพรเพื่อชุมชนบ้านหนองสนม โดยรวบรวมชื่อ ชื่อทางวิทยาศาสตร์และสรรพคุณทางยาของสมุนไพรทุกชนิดที่มีในสวนสมุนไพรเพื่อชุมชน ไว้ให้เยาวชนและผู้สนใจศึกษาหาความรู้ต่อไป

3.4 วิเคราะห์และสรุปบทเรียน

การศึกษาพฤติกรรมกลุ่มคนที่ผ่านกระบวนการจิตพุทธอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ผ่านรูปแบบและกระบวนการในการขับเคลื่อนงานวิจัยจิตพุทธอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น โดยการจัดกิจกรรมสร้างจิตสำนึกรับผิดชอบต่อท้องถิ่นและคุณค่าอันดีงามของครอบครัวไทย 2 กิจกรรม และกิจกรรมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อท้องถิ่น 4 กิจกรรม

พบว่า สามารถทำให้กลุ่มคนในชุมชนบ้านหนองสนมมีการเปลี่ยนแปลงความคิด และจิตสำนึกรับผิดชอบต่อท้องถิ่นและคุณค่าอันดีงามของครอบครัวไทย ก่อให้เกิดคุณลักษณะของผู้มีจิตพุทธอาสาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น 9 ประการ ตามที่กำหนดไว้

นอกจากนั้นจากการจัดเวทีชาวบ้านมีผู้เข้าร่วมกิจกรรม 45 คน ผู้เข้าร่วมกิจกรรม แสดงความคิดเห็นว่ากิจกรรมดังกล่าวเป็นกิจกรรมที่ดีมาก เป็นกิจกรรมที่แปลกใหม่ ได้แก่ กิจกรรมสวนสมุนไพรเพื่อชุมชน และกิจกรรมบ้านนี้มีรักปลูกผักแบ่งปัน ส่วนกิจกรรมที่เคยเกิดขึ้นในชุมชนแต่กิจกรรมเหล่านี้ห่างหายไปจากชุมชนบ้านหนองสนม ได้แก่ กิจกรรมคืนสู่ห้องนาอนุรักษวัฒนธรรมประเพณี “ลงแขกเกี่ยวข้าว” และกิจกรรมไม่กวาดคุณธรรม นำชุมชนพัฒนา กระบวนการของกิจกรรมทั้ง 4 กิจกรรมนี้ทำให้กลุ่มคนในชุมชนหันหน้าเข้าหากัน เอื้ออาทร แบ่งปันกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีความเข้าใจกันและกันมากขึ้น มีความสามัคคี ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นและกฎระเบียบข้อตกลงของชุมชนมากขึ้น ครอบครัวทำกิจกรรมร่วมกันมากขึ้น มีความอบอุ่นมากขึ้น ชุมชนบ้านหนองสนมเป็นชุมชนที่มีคุณลักษณะจิตพุทธอาสาพัฒนาซึ่งจะช่วยให้ชุมชนบ้านหนองสนมได้รับการพัฒนาทั้งด้านจิตใจ ร่างกาย และสิ่งแวดล้อม